

ĮVYKIAI, PROBLEMOS, NUOMONĖS

GEGUŽĖS NETIKĖTUMAI – Rytis Motiejūnas	3
PAVARDĖSE UŽRAŠYTA MŪSŲ ISTORIJA – Petras Maksimavičius ..	5
NE TIK „MOTERUKĖMS“ – Jurgita Stankauskaitė	6

JUBILIEJAI

ATMINTY IŠLIKUSI „JOTVA“ – Algis Uzdila	9
---	---

IŠ MŪSŲ PRAEITIS

KAD NEBŪTŲ DAUGIAU KARŲ... – Irena Berneckaitė	14
--	----

IŠĖJĘ NEGRĮŽTI

NETEKOME LLD ŠČECINO SKYRIAUS PIRMININKO – Eugenija Pakutkienė	16
GEODEZININKAS EMILIUS MARCINKEVIČIUS – Kostas Leončikas ..	20

SVEIKA GYVENSENSA

PUNSKO VALSČIAUS SOCIALINIŲ PROBLEMŲ ĮVERTINIMAS	22
--	----

SKELBIMAI

SPAUDA RAŠĖ

LIETUVOS ŽINIASKLAIDA	26
-----------------------------	----

Viršeliuose:

Didysis žydėjimas (Birutės Burdinaitės-Ołów nuotr.)

Iš kairės: LLB vicepirmininkas Petras Maksimavičius, Vysk. A. Baranausko fondo valdybos pirmininkė Danutė Valukonytė, LR konsulato Seinuose vadovas ambasadorius Remigijus Motuzas, LLD pirmininkas Algirdas Vaicekaskas Berznyke prie Lietuvos savanorių paminklo (Irenos Gasperavičiūtės nuotr.)

REDAKCIJOS ADRESAS

16-515 Puńsk,
ul. A. Mickiewicza 23

tel. / faks. (+48) 87 5161 416
www.e-ausra.pl
ausra@o2.pl

LEIDŽIA

Lenkijos lietuvių draugija
16-500 Sejny,
ul. Wileńska 9
tel. / faks. 87 5162 125

Vyr. redaktorė Irena Gasperavičiūtė
Redakcijos sekretorė Alicija Krakauskienė
Stilistė, korektorė Birutė Burdinaitė-Ołów
Techn. redaktorė Aldona Jonušonytė

KORESPONDENTAI: Petras Maksimavičius,
Eugenija Pakutkienė, Jurgita Stankauskaitė

Spausdino „Aušros“ leidyklos spaustuvė.

Numeris pasirašytas spaudai 2021-05-27

Rankraščiai taisomi ir trumpinami redakcijos
nuožiūra. Redakcijos nuomonė nebūtinai
sutampa su autorių nuomone.

Lenkijos lietuvių draugijos sąskaita

BS Sejny, ul. Powstańców Sejneńskich 1, 16-500 Sejny
Nr. 23 93540007 0000 0000 0198 0002
SWIFT / BIC kodas POLU PL PR

Zadanie pn. „Wydanie 24 numerów dwutygodnika „Auśra” zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
i Administracji

Projektą „Lenkijos lietuvių tautinio sąmonin-
gumo ugdymas“ iš dalies remia Spaudos, radijo
ir televizijos
rėmimo fondas
(gauta parama per
projekto įgyven-
dinimo laikotarpį
– 8000 eurų).

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Mieli skaitytojai!

IRENA GASPERAVIČIŪTĖ

Pagaliau sugrįžome į mokyklas! Bent jau mums, dirbantiems mokyklose ar besimokantiems, tai normalaus gyvenimo iliuzija. Tikėkimės, kad tikrai greitai sugrįšime į tai, kas buvo prieš prasidedant pandemijai. Daug kas abejoja tuo, kad apskritai viskas bus kaip prieš 2020-uosius. Tiesą sakant, stebint vaikus mokykloje, matosi, kad ir jie pasikeitę, tiksliau sakant, jų socialiniai įpročiai pakitę. Kaip iš pradžių, po pirmųjų nuotolinio mokymo mėnesių, jie troško sugrįžti į mokyklas, taip pabuovę beveik metus namuose jau ne-siilgėjo mokyklos suolo. Prie visko juk priprantama. Taigi gerai, kad prieš vasaros atostogas jaunimas gali atkurti savo socialinius ryšius ir prie jų vėl priprasti. Gal vasarą, kaip ir pernai, bus leista atsikvėpti nuo karantino ribojimų. Ačiū Dievui, jau gatvėmis galime vaikščioti be kaukių ir matyti besišypsančių žmonių veidus.

Gegužės 24-oji Lenkijos lietuvių bendruomenei turėjo būti išskirtinė diena – visi laukėme atvykstant Lietuvos užsienio reikalų ministro Gabrieliaus Landsbergio. Deja, Baltarusijos įvykdytas teroro aktas prieš „Ryanair“ linių lėktuvą ir opozicionieriaus Ramano Protasevičiaus sulaikymas pakeitė tiek Lietuvos, tiek Lenkijos užsienio reikalų ministrų planus. Dviejų ministrų susitikimas Vygriuose buvo atidėtas. Lenkijos lietuvių bendruomenės atstovai susitiko ne su ministru, o su LR konsulato Seinuose vadovu ambasadoriumi Remigijumi Motuzu. Kartu su ambasadoriumi padėjome gėlių prie Lietuvos savanorių kapų Berznyke ir Seinuose, prisijungus Seinų burmistru Arkadiusui Novalskiui (Arkadiusz Nowalski) pagerbėme vyskupo Antano Baranausko ir Smolensko katastrofoje žuvusiųjų atminimą.

Gegužės netikėtumai

RYTIS MOTIEJŪNAS

Netikras šių metų pavasaris eina į pabaigą. Retas šiltas dienas keičia vis dar vėsūs lietūs. Štai ir gegužė eina galop ir tuoj pasieksime kalendorinę vasarą. Bet kada gi pagaliau atšils?

Vieną tokių apniukusių rytmetį visi Seinų krašto lietuviai apstulbo, pamatę išvartytas vyskupo Antano Baranausko paminklo postamento plokštes. Masyvūs akmenis luitai buvo išvartyti kaip vaikiškos kaladėlės, gerai dar, kad nors pats paminklas nenukentėjo. Kas gi nutiko? Nesinorėjo patikėti, kad grįžta langų daužymo metas, ką prieš 16 metų buvo patyrę Seinų „Žiburio“ gimnazijos kūrėjai ir statytojai. Kadangi už langų XXI amžius, ir šį įvykį pavyko greitai išsiaiškinti. Mat miestelio centre, kur įvyko šis incidentas, pilna vaizdo kamerų. Sužinota, kad plokštes išvartė greitį mėgstantys kelių chuliganai, Lietuje nesuvaldę savo didžiuliu greičiu lekiančio automobilio.

Kol kas paminklas lieka pusiau apgriuvęs. Miestelio vadovas asmeniškai atsiprašė už šį įvykį, o kaltininkas turės atlyginti nuostolius. Kaip tik šiomis dienomis Lenkijos lietuvių bendruomenė laukė Lietuvos užsienio reikalų ministro Gabrieliaus Landsbergio vizito. Tačiau apsilankymas atidėtas paskutiniu momentu, nes ministrą sutrukdė daug didesni rūpesčiai. Kalbame apie lėktuvo, skridusio į Vilnių per Baltarusijos teritoriją, priverstinį nutupdymą Minske. Šiaip tokie įvykiai yra neregėta provokacija ir skandalas. Iš karto prisimeni prieš beveik 40 metų sovietų numuštą pietų korėjiečių keleivinį „Boeingą“, netyčia įskridusį į SSRS oro erdvę, arba prieš keletą metų Rytų Ukrainoje separatistų numuštą

malaiziečių lėktuvą su beveik 300 keleivių, skridusį iš Olandijos. Tačiau ekstravagantiškas Baltarusijos vadovas, neturintis jokių moralinių skrupulų, dėl vieno savo režimo kritiko, 26 metų vaikino, skridusio į Vilnių iš Atėnų, ryžosi nukreipti į Minsko oro uostą lėktuvą. Po kelių valandų lėktuvas paleistas į Vilnių, bet jame jau nebuvo kelių žmonių. Visi spėlioja, kad tie žmonės, „išlipę“ Minske, galėjo būti baltarusių KGB agentai. Pasaulis piktinasi, o A. Lukašenka aiškina išgelbėjęs lėktuvą nuo galimos teroristų atakos, nors jokios bombos jame nerasta. Kitądien suimtas opozicionierius pasirodė valdiškos Baltarusijos TV ekrane ir jau kalbėjo taip, kaip jam liepta. Beje, pagal pateiktus kaltinimus terorizmo palaikymu ir kurstymu (čia kalbame apie praeitų metų protestus Minske po prezidento rinkimų) jam gali būti skirta mirties bausmė. Baltarusijoje dar nėra panaikinta mirties bausmė.

Baltarusijos vadovas niekada nebūtų toks įžūlus, jei nejaustų savo bičiulio iš rytų palaikymo. Šioje istorijoje išgirsime dar daug visokių paaiškinimų ir pasiaiškinimų. Įdomiausia tik viena – ar ir šįsyk viskas apsiribos „giliu susirūpinimu“ ir „ryžtingais protestais“? Juk aišku, kad šiomis dienomis Europos viduryje egzistuoja režimas, kuris lyg kokie Somalio piratai grobia kitų šalių (or)lavius. Ką į tai pasakys Jungtinės Tautos, NATO ar Europos Sąjunga? Vėl pabumbės ir nutils? Liūdina ir mūsų valdžios reakcija. Kai sostinės pašonėje vyksta tokie įvykiai (iki lėktuvo įskridimo į Lietuvos oro erdvę buvo likusios dvi minutės), visi piktinasi žodžiu ir socialiniuose tinkluose, o Valstybės Gynimo Taryba

Vysk. A. Baranausko paminklas po autoįvykio

šaukiama tik kitą dieną. Neįtikėtina! Turėjo būti sureaguota bent per valandą. Nes baisu ir pagalvoti, kas nutiktų su Lietuva, jei valdžios institucijos taip „greitai“ reaguotų rimtesnės grėsmės (karinė invazija ar technogeninė katastrofa) atveju...

Tikėkimės, kad URM vadovas mūsų kraštą aplankys kitą kartą. O štai triukšmas dėl lėktuvo sulaikymo užgožė šių metų Eurovizijos įspūdžius. Nesinori būti ciniku, tačiau su tuo konkursu kasmet nutinka vis ta pati istorija. Nacionalinės atrankos nugalėtojai iš anksto pasiskelbia visos Eurovizijos nugalėtojais ir tada interneto erdvę užlieja ašaringų dainininkų palaikytojų banga. Jeigu jiems pavyksta patekti į finalinį koncertą, tai iki pat jo kurstomi didžiuliai (dažnai visiškai nepagrįsti) gerbėjų lūkesčiai, paremti visokiausio plauko ekspertų pasisakymais. Po to vyksta koncertas ir kosminių ambicijų žlugimas, paremtas ne mažiau garsiu pasipiktinimu anglakalbės muzikinės mafijos susitarimais, neobjektyvios žiuri nuomonėmis, nedraugiškais kaimynais ar kaltinimais balkanovizija.

Taip nutiko ir šiemet. Talentingos, bet nelabai ryškios lietuvių grupės pasirodymas reklamuotas keli mėnesiai iki Eurovizijos ir garsiausiai trimituota apie tai, kad jie geriausi, mylimiausi ir panašiai. Daina tikrai buvo nebloga, bet ne tiek, kad nugalėtų konkurse, nes išankstinių pergalių dalintojai dar nebuvo matę ir girdėję kitų dalyvių dainų. Užimta aštuntoji vieta nėra bloga, bet sąmokslų teorijų ir muzikinės psichozės kurstytojams galima priminti, kad šiemet konkurso vos nelaimėjo

du prancūziškai dainavę atlikėjai, o ir patys nugalėtojai dainavo itališkai.

XXX

Neseniai Vilniuje praėjęs Šeimos gynimo maršas sukėlė ne mažiau aistrų, kaip ir Eurovizija. Beveik visi valdžios atstovai ir dauguma masinės informacijos priemonių buvo prieš šį renginį, jo rengėjus ir rėmėjus, vaizduodami juos kaip pikty, neatsakingų, epidemiją platinančių ir šiaip įtartinių asmenų, beveik nusikaltėlių gaują. Suprantame, kam simpatizuoja Seimo dauguma. Tačiau jei masinės eitynes gali organizuoti LGBT rėmėjai miesto centre, kodėl oponentai negali rengti panašaus pobūdžio renginių Vingio parke? Juk demokratija dar neatšaukta? Beje, renginys praėjo be didesnių incidentų, jame dalyvavo 20000 (kiti sako, kad tik 10000) žmonių, nors prašyta vietos tik 7000. Renginio dalyviai gavo net Prezidento pasveikinimą, nors po ir susiginčyta, ar pasveikinimas skirtas maršo dalyviams, ar tradicinėms šeimoms apskritai. Čia, kaip sakoma, aukštoji diplomatija.

O naujųjų įstatymų kūrėjai

diplomacija nepasižymi. Kilus didžiuliam pasipiktinimui Stambulo konvencija, ji atidėta į šoną, rudens sesijai. Tačiau Seime jau pateiktas Partnerystės įstatymo projektas, kuris irgi kursto dideles diskusijas. Dėl šio projekto susvyravo net valdančiųjų konservatorių-krikščionių demokratų vienybė, tačiau partijos prezidiumas liepė balsuoti prieš bet kokius bandymus tokių įstatymų priėmimus spręsti referendumo būdu. Po ginčų Seime įstatymas kol kas atiduotas taisymsi, užsigavę jo teikėjai pažadėjo sugrįžti...

XXX

Be įstatymdavystės ginčų šalį krečia ir kiti skaudūs įvykiai. Šiauliuose dėl patirto mobingo (spaudimo ir persekiojimo darbovietėje) nusižudė 36 metų medikė, „netikusi“ ligoninės vadovybei. Gal reikalas ir būtų nutylėtas, tačiau moteris atsisveikinimo laiške nurodė skriaudikų pavardes. Be to, paaiškėjo, kad ji laukėsi. Kilus nemažam triukšmui sveikatos apsaugos ministras tik po kelių savičių nušalino nuo pareigų tos ligoninės direktorių. Apie minėtos ligoninės bėdas pradėjo kalbėti ir kiti joje dirbantys ar dirbę medikai, kas įrodo, jog tai nebuvo kažkoks atsitiktinumas.

Gegužei baigiantis, premjerė pažadėjo pratęsti karantiną iki birželio pabaigos. Mat bijoma pražiopsoti naują epidemijos bangą. Atsarga gėdos nedaro. Bet gal reikėtų pripažinti, kad Covid-19 turbūt liks sezonine liga, ir spartinti piliečių vakcinaciją (čia gerokai atsilikome nuo kaimynų), o ne juokinti žmones galimybių pasais ar istorijomis apie anykštietišką (pasirodo, yra ir tokia) Covid-19 mutaciją? Kam pasiskiepijusiam ar persirusiam žmogui (turinčiam tai patvirtinantį dokumentą) dar reikalingas kažkoks papildomas popierėlis? Tylus niurnesys stiprėja, valdžios populiarumas ir toliau krenta žemyn. Mes laukiame vasaros ir apribojimų pabaigos. Epidemijos visada pasibaižia ir gyvenimas tęsiasi...

Pavardėse užrašyta mūsų istorija

PETRAS MAKSIMAVIČIUS

Studijų laikais teko rašyti kur-
sinį darbą, kuriame nagrinė-
jau pavardžių kaitą Berznyko
parapijoje XIX amžiuje. Nors šis
darbas pareikalavo daug kantrybės,
tikrai apsimokėjo pavartyti bažnyti-
nes civilinės metrikacijos (gimimų,
santuokų ir mirčių) knygas. Jose
sukaupta daug vertingos informaci-
jos apie mūsų praeitį. Galima ne tik
atsekti žmonių likimus, bet ir pa-
matyti, kaip vyko lietuvių pavardžių
lenkinimas. Pavyzdžiui, Berznyko
parapijos kunigai, kurie pildydavo
civilinės metrikacijos knygas, dažnai
iškreipdavo lietuviškai skambančias

pavardes, dar labiau jas sulenkinda-
mi. Kai kurios pavardės per šimtą
metų „išnykdavo“, kitos „atkeliau-
davo“ iš kitų vietovių, ir taip keitė-
si mūsų kaimų ir miestelių tautinė
sudėtis. Maža to, civilinės metrika-
cijos knygos parodo ne tik žmonių
kaitą, bet ir vietovių, kaimų likimus.
Juk kai kurių kaimų pavadinimų jau
nebėra, juos pakeitė kiti. Taip nuti-
ko ir mano gimtajam kaimui. Labai
tikėtina, kad pirmas jo pavadinimas
buvo Girelė. Vėliau rusiškai rašydavo
– Гиринь (Giriny) iki tol, kol mirė
dvarponio dukra Rachelė. Jos vardu
ir buvo pavadintas kaimas. Girelė

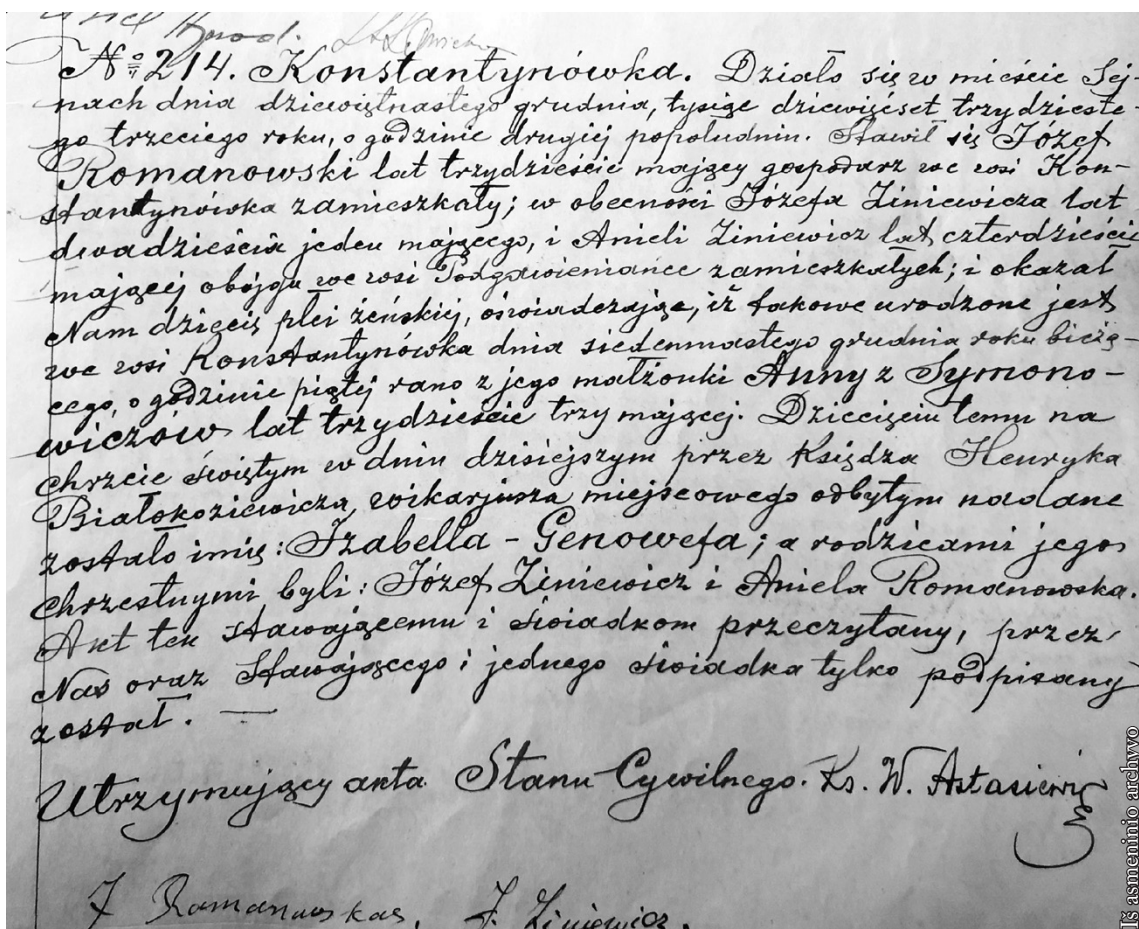
tapo Rachelany, o lietuviai ėmė jį va-
dinti Rakelija.

Jeigu tik turite laiko ir mokate
skaityti rusiškai bei lenkiškai, labai
raginu pavartyti civilinės metrikaci-
jos knygas ar kitus panašaus pobū-
džio dokumentus. Šiandien tai ypač
lengvai prieinami šaltiniai, kadangi
labai daug archyvuose saugomų do-
kumentų jau galima rasti internete,
juos skaitmenina ir viešina archyvai.
Neišsigąskite ir nenusivilkite, kai
pradėsite skaityti ranka rusų kalba
rašytus dokumentus. Niekio bai-
saus. Po kurio laiko akys pripras ir
greit pradėsite atpažinti rašymo sti-

lių bei žodžių reikšmę. Civilinės būklės aktų
sudarinėtojai dažnai
nesikeisdavo. Kartais
tas pats klebonas sura-
šinėdavo juos keliolika
metų ar dar ilgiau, todėl
rašymo stilius, raidžių
išvaizda labai dažnai
nekito.

Kodėl verta atsek-
ti savo giminės kilmę?
Paprasčiausiai įdomu
žinoti, kas buvo mūsų
protėviai. Toks sava-
rankiškas tyrinėjimas
turi išliekamąją vertę
ir neretai tarnauja visai
visuomenei arba – kaip
mūsų atveju – lietu-
vių bendruomenei. Juk
mūsų tyrimų rezultatai
gali palengvinti kitų
tyrėjų darbą, paneigti
arba pagrįsti daromas
išvadas.

Daugiausia informac-
ijos apie mūsų kilmę

Iš asmeninio archyvo

suteikia civilinės metrikacijos dokumentai. Jie pradėti rengti nuo 1563 metų, kada Italijoje baigėsi vadinamasis Tridento visuotinis Bažnyčios susirinkimas. Dvasininkai buvo įpareigoti surašinėti gimimus ir santuokas, siekiant išvengti artimų giminaičių santuokų. Pradžioje surašomos informacijos nebuvo daug. Pavyzdžiui, gimimo įrašuose nebuvo užrašoma motinos pavardė prieš santuoką. Dokumentai buvo surašomi lotynų kalba. Vėlesniuose įrašuose pradėjo atsirasti vis daugiau informacijos, ypač XVIII a., kada Lietuva ir Lenkija užgrobtos kaimyninių valstybių. Mūsų regione įvesta rusų jurisdikcija ir nauja metrikacijos aktų registravimo tvarka. Parapijos bažnyčios hierarchas tapo civilinės metrikacijos įstaigos valdininku, o metrikacijos knygos daromi įrašai įgavo ne bažnytinę, bet pasaulietišką formą.

Imdamiesi kurti genealogijos medį turėtumėte pradėti nuo naujausių dokumentų, kurie dar saugomi savivaldybės civilinės metrikacijos įstaigoje arba parapijos kanceliarijoje. Čia rasite iki 100 metų senumo dokumentus. Vėliau jie perduodami saugoti į archyvą. Mūsų atveju – į Suvalkų archyvą. Savivaldybės civilinės metrikacijos įstaigoje gavę savo, tarkime, senelio gimimo liudijimą kartu gausite daug papildomos informacijos. Sužinosite jo tėvų vardus, liudininkų vardus ir pavardes, akto sudarytojo vardą ir pavardę. Turėdami šią informaciją galėsite keliauti į archyvą ir ieškoti senesnių dokumentų. Tai daug laiko reikalaujantis darbas, todėl iš anksto galima kai kuriuos darbus atlikti namuose. Kiekvienas archyvas turi saugomų dokumentų aprašus. Juose galite patikrinti, ar yra dominantys dokumentų rinkiniai, pvz., tam tikrų metų gimimo ar santuokų liudijimai. Vadinamojo Suvalkų trikampio istorija nelepino. Geopolitinė padėtis visais laikais čia buvo komplikuota.

Per jį keliavo ne tik kryžiuočių ar Vytauto pulkai, bet taip pat Napoleono, Pilsudskio, Hitlerio ir Stalino armijos. Neatsitiktinai kadaise karo strategai sugalvojo pavadinimą „Suvalkų trikampis“. Šiandienos generolai pradeda jį vadinti „Suvalkų koridoriumi“. Taigi karų audrose dalis dokumentų negrįžtamai sunaikinti arba išvežti nežinoma kryptimi. Įdomumo dėlei paminėsiu, kad dalį savo giminaičių gimimo liudijimų suradau Vilniaus archyvuose. Taip nutiko todėl, kad tie giminaičiai buvo krikštyti Kučiūnuose, kadangi priklausė šiai parapijai. Po 1920 metų Kučiūnai atiteko nepriklausomybę atkūrusiai Lietuvos Respublikai, o Rakelija tapo Lenkijos Respublikos dalimi. Taigi Kučiūnuose sukurti dokumentai buvo išsaugoti ir vėliau pateko į Vilnių, o tie, kurie tuo laikotarpiu buvo sukurti ir saugomi Seinuose arba Suvalkuose – dingo arba buvo sunaikinti. Todėl netekome daugybės vertingų tuo metu Seinuose sukurtų archyvinių šaltinių, pvz., Seinuose veikusios „Žiburio“ gimnazijos, dalies Seinų kunigų seminarijos ar čia veikusių kultūros draugijų dokumentų.

Nemažai vertingų archyvinių dokumentų saugoma taip pat vyskupijų archyvuose ir net parapijose. Patekti į vyskupijų archyvus paprastai nėra sudėtinga, bet su parapijų archyvais būna visaip. Dažnai tai priklauso nuo parapijos valdytojo geros valios.

Ir pabaigoje – atkreipkite dėmesį į prie straipsnio pridėtą nuotrauką. Tai 1933 metų Seinų klebono V. Astasevičiaus surašytas gimimo aktas. Įdomus tuo, kad Konstantinai naukos gyventojas Juozas Ramanauskas po sudarytu savo dukros gimimo akto įrašu pasirašo lietuviška vardo ir pavardės forma, nors dokumento sudarytojas asmenvardžius, kaip ir visais kitais atvejais, užrašo lenkiškai.

Gegužės mėnuo skirtas motinoms ir močiutėms – motėrimams, kurių paveikslas buvo ir bus piešiamas kiekvienos pasaulio šalies literatūroje. Niekio naujo nepasakysiu, primindama, kad motina – jauna ar sena – labai dažnai aprašoma gražiausiais ir geriausiais žodžiais. Juk tokios tos mūsų mamos ir yra. Visgi mama, tai irgi žmogus, kuris turi geresnių ir blogesnių dienų, tiki prietarais arba mokslu, nešioja angelo sparnus, o jeigu reikia – užsideda ir ragus. Ji ne visuomet eina teisingu keliu. Moka klysti. Ji toks pats žmogus, kaip ir visi. Viena motina užsidengia kuklumo skraiste, o kita, kaip pas mus sako, „pasibiznujus“ eina savo keliais ir jai vis viena, kas ir kaip apie ją kalba.

Motinos charakterių pluoštas nėra ištirtas. Jos ypatybių galima ieškoti ir galo nematyti. Šiandien moterys žymiai drąsesnės visose gyvenimo srityse. Dabar jos neretai turi puikų humoro jausmą, tad moka skaniai iš savęs pasijuokti. Kadaise iš jų švelniai juokėsi Žemaitė savo apsakymuose. Neseniai atsivertusi jos „Raštų“ antrąjį tomą, aptikau tiek puikių kūrinių, jog pati nustebau, kad niekada jų nesu skaičiusi ir niekas net neragino jų skaityti. O tikrai verta akis paganyti ir laikantis už pilvo skaitant juoktis.

Mūsų krašte yra liudininkų, kurie pasakodami apie savo motinas ir uošves minėję, kad seniau moterys buvo labai tikinčios, atsidavusios Dievui ir Bažnyčiai. Kone kiekviena kas vakarą kalbėdavo rožančių arba trumpai pasimelsdavo. O tik atėjus sekmadieniui skubėdavo poterių kalbėti į bažnyčią. Jeigu nebuvo kuo nuvažiuoti, pėsčiomis kilometrų mindavo. Iš tikrųjų anais laikais motina buvusi namų atrama, kuriai buvo galima pasipasakoti, pasiguosti, paklausti patarimo, sulaukti pagalbos, o ši viso šito ieškodavo tikėjime. Jame rasdavo atramą, paguodą ir ramybę. Moterys buvo nuoširdžiai ir

Ne tik „moterukėms“

JURGITA STANKAUSKAITĖ

stipriai tikinčios, todėl Dievo palaimintieji – kunigėliai – būdavo keliama virš visko, jiems atiduodavo tokią pačią pagarbą, kaip ir Aukščiausiam. Tad natūralu, kad jos negailėdavo brangių, sočių ir didelių aukų. Neretai vyrai iš savo moterų ir motinų pasijuokdavo, kad šios Bažnyčios tarnams atiduotų paskutinį skatiką, jeigu ne jų griežtas žodis. Anuomet pinigų žmonės nelabai turėjo, todėl aukojo dažniausiai maisto: mėsos, sūrio, medaus ir kitų kaimiškų gėrybių. Apie tai rašė Žemaitė. Jeigu ne savo krašto lietuvių pasakojimai, kažin ar būčiau labai patikėjusi rašytojos žodžiais. Dėl šios priežasties šiuo straipsniu siekiu ypač savo ir jaunesnėms kartoms leisti išamontinti tikrus dalykus, apie kuriuos mažai

kalbėta. Ir bus kalbama vis mažiau, nes anų laikų (XIX–XX a.) realių nebus kam papasakoti.

Taigi ką Žemaitė rašė apie jos aplinkos moterėles? Apsakyme „Šv. Jurgio aukos“ jos sukurtas pasakotojas žiūri į kaimo moteris iš vyro perspektyvos. Tas vyras nėra neigiamas subjektas, jis tarsi iš šalies pasakoja apie viską, ką mato savo akimis. Įsijungdamas į pokalbius su moterim, šmaikščiai vaizduoja motinėles pasiruošimą pavasario atleidams: „Pamatęs besinesant sūrį – nusidžiaugiau. „Duok dieve sveikatos, – tariau, – išvirs pyragiukų šv. Jurgiui; dar šįmet nė sykio nevirė“. Akivaizdu, kad vyrui matant besinesančią sūrį moterį užplaukia didelė viltis ir jam bent pirmą kartą naujais metais paragauti balto

skanumyno. Kiek pamiegojęs po rytinės apyvokos, kėlės eiti pusryčiauti. Susrėbęs vos šlakeliu pieno pabalintus batvinius, tikėjosi gauti išsvajotų pyragiukų, tačiau jam po nosim moteris pakišo kruopų dubenį. Ir tos, kaip jis sakė, „vos tik žilos“. Neištvėręs paklausė, kada gi gaus gardumynų:

„– O kame pyragiukai? – paklausiau [...].

– Be neėmei sapnuoti ar svaitėti? – atšovė pati. – Užbaltinti dorai nėra kuo – iš kur tuos pyragiukus padarysi?..

– Ogi, mačiau, šįryt nešeis sūrį iš klėties?..

– Tas sūris šv. Jurgiui ant apieros. Tą patį per karčią mūką vos sutaisiau... taip karvės užtrūko...

– Mat, mano širdelė apieras taiso, – tariau kuone iš piktumo, – o kruopos vos tik žilos, batviniai – dangus matyti... jai, mat, apieros rūpi!..

Žvilgt į pačią – paraudusi kaip kalakutė. Berniukai iš juokų šaukštus kremta. [...].“

Moteris šiame apsakyme nėra kukli prieš vyrą. Turi gerą liežuvį ir tuoj atkirsdama teisinasi, kokiu tikslu paruošė vos ne paskutines geras aukas nešti į bažnyčią. Ima pasakoti apie dar neapsiversšiusias karves, vištas ir žąsis kieme, augančius paršėlius. Visiems reikia šv. Jurgio palaiminimo lauke ir laukuose. Mat jo rankose viso ūkio sėkmė. Įsiaudrinusi motina liepia vaikams vežimą ruošti į bažnyčią, bet tuo jos kalbos nesibaigia. Pamoko vyrą kaip reikiant, o tas, nežinodamas, kaip apsiginti, sėdi „kaip nosį nupjovęs“: „Pasigailau širdyje, kad nesu šv. Jurgis, būčiau bekramtąs sūrį nuo galo“.

Moters paveikslas tapyboje

Bažnyčioje besiburiančių moterų vaizdas iš tiesų gražus: „Bažnyčioje, žiūriu, bobos kiaušinių ryšelius iškėlusios, atkišusios, neša prie krotų, kur kiauurai bažnyčios platus takas per žmones padarytas. Bobos su ryšeliais, vyrai rankomis kišenėse priešų priešais tuo taku vaikščioja. Vieni neša aukas, kiti jau atidavę grįžta. [...] anoje pusėje sėdi špitolninkas [...] atsiskleidęs maldaknygę, išsižiodamas pusbalsiu slebezuoja. Šalia jo sukrauta sūrių malka ir krepšys gal nuo poros pūrų meto kiaušinių pridėtas, ant krotų padėklas su pinigais ir dievo mūka pastatyta. [...] Bobos vėlek – viena atkišusi, kita po skepeta pasibraukusi – ryšelius už viena kitos velka; prinešusi, atsiklaupusi, paduoda špitolninkui; tas iškrovęs kiaušinius į krepšį, atiduoda skarelę ir dievo mūką pakiša. Kita, norėdama paskubėti, pati pasilenkusi per krotas, ryšelį savo iškrausto, paskui atsiklaupusi, dievo mūką pabučiavusi, šalin pasitraukia.“ Vyras tik stovi ir žiūri, kaip moterys neša geriausią turtą į bažnyčią. Pasirodo, kad net ir pažįstama našlė motinė, kuri kas dieną vargą vargsta namuose, neša aukas. Ji neturi nei vieno gyvulio tvarte, tik kelios vištos kieme kapstosi, o aplink jas trys vaikučiai bėgioja. „Ir ta paskutinius kiaušinėlius ne išverda vaikams, kurie pieno lašo nemato, bet velka šv. Jurgiui aukoti... Ką jis jai ganys? – pagalvojau.“ Sunku ką ir bepridurti po šios ištraukos. Anuo met labiausiai nepasiturintys žmonės sugebėdavo paskutinį duonos kąsnį paaukoti už ištikimybę tikėjimui. Kaip sakoma, skęstantis ir už šiaudo griebiasi, taip ir čia motina atramos ieško religijoje. Nepasakyta, kad tai jai nepadeda, atvirksčiai, psichiškai gali jaustis tvirtesnė, nenuprotėti ir, jeigu sugeba šv. Jurgiui kiaušinių pririnkti, ras išeitį, kaip vaikus pamaitinti. Iš kitos pusės žiūrint, ši moteris neturi savo nuomonės, bijo visuomenės atstūmimo, todėl ir neša aukas, kaip visi kiti parapijiečiai. Padarytų

kitaip – būtų apšaukta, nuspjaudyta ir palikta, niekas jai bėdoje pagalbos nesuteiktų. Šiuo atveju kitų moterų akyse ji tampa gražus motinos pavyzdys.

Kitoje apsakymo pastraipoje skaitytojui vėl sugrįžta gera nuotaika, skaitant šią vyro išpažintį: „Žiūriu – ir mano pati šmakšt sūrį padėjo [...]. – Šitai tau devintinė! Nebėra sūrio! – iš apmaudo ant pačios atsidūsėjau. – Palauk tu, – tariau, – neišpliksi dantų nė nuo manęs, negausi nė alaus stiklinėlės, nepasergėsi, kur pražūsiu po visam... mokėsiu pasislėpti gerdamas.“ Vyrui skaudu, kad šiemet jis, laukuose sunkiai dirbantį kaimo žmogus, dar neragavęs sūrio, o šv. Jurgis, žiūrint į suneštų sūrių kiekį, galės juos kas dieną valgyti. Toliau rašoma: „Veiziu – Dabulis prinešęs pusę rublio į padėklą dzingt. Ką gi tavo šv. Jurgis ganys, kad vakar naktį paskutines kumeles vagis nujojo? [...] Turbūt, meldžia, kad šv. Jurgis padėtų vagį sugauti... O kad taip tas vagis prinešęs dzingt rublinę, meldamas, kad šv. Jurgis padėtų gerai vogtuosius arklius paslėpti!.. Vagis gal kitoje bažnyčioje arba ir čia pat greta Dabulio gali mesti, jo niekas nežino – ir turi iš ko: nors pigiai vogtuosius arklius parduos, vis tiek dykai gauta kapeika... Ką tuomet šv. Jurgis darytų? Turbūt, tam padėtų, kuris daugiau davė...“ Nors čia moters paveikslas nematyti, šiuo atveju įrodoma, kad aukas nešdavę ir vyrai. Nors sūrio netekęs pačios vyras skeptiškai į visa tai žiūri, įdomiai analizuoja šventės įvykius. „[...] kiaušiniai ilgai negali stovėti, o tokia daugybė! Kad šv. Jurgis iškeptų kiaušinienės, visus šventuosius danguje pavaišintų!.. Sako, kaip danguje, taip ir ant žemės... O klebono šeimyna nevalios tiek kiaušinienės nė per mėnesį suvalgyti... Ką su jais darys? Sako, [...] visus špitolninkus, marčelgas, bažnyčios tarnus, klebonijos šeimyną taja kiaušiniene vaišina. [...] Kitus klebono šeimininkė,

pasišaukus vakare Orelienę, parodys kiaušinius krepšy ir parduos aplamai, [...]. Orelienė, užmokėjusi kokią trečią dalį prekės, sutemus atsives kelias žydelkas talkos, ir išsineš krepšiais visus sykiu.“ Ir čia išryškėja žemiškasis paradoksas – vieni atiduoda paskutinį maistą, o kiti neturi kur jo dėti. Orelienė ir klebono šeimininkė nuspalvinamos sumanių moteriškių charakteriais. Gal joms pačioms nelabai įdomi bažnytinė tradicija, bet galimybė pasipelnyti vargšų nauda yra labai viliojanti.

Apsakymo pabaigoje nelieka moterų, tačiau apipavidalinama kadaise gyvavusio aukojimo šv. Jurgiui tradicija: „Parvažiuojant namo pusbernio, kuris mums važnyčiojo, paklausiau:

– Juozuk, mačiau, ir tu metei pinigus šv. Jurgiui ant apieros; kokia intencija tu metei?

– Kad visi meta, – tarė Juozukas: – ditką turėjau, tą pačią įmečiau... Ar aš žinau tą intenciją, mečiau kaip kiti į padėklą ant krotų, ir gana!“

Pabaigoje norisi dar kartą pabrėžti tai, kad Žemaitės sukurtas pasakotojas yra vyras, kuris aukojimo procesą, norisi teigti, labai dailiai išjuokia. Mat vyrui ką nors papeikti nėra didelis nusikaltimas. Moterims to daryti nevalia, nedera. O jeigu kadaise buvo daugiau moterų, žiūrėjusių Žemaitės akimis per vyro prizmę? Visko gali būti, juk Žemaitė negalėjo būti vienintelė visoje Lietuvoje moteris, turėjusi panašius apmąstymus. Anais laikais buvo moterų, kurios galėjo nepripažinti tradicinių papročių, kur žmogaus nelaimė ir nepriteklius nėsiderino su paskutinio grūdo atidavimu tradicijos vardan. Nors apsakyme akivaizdus vyro ir moters santykis ar vyro įtakos moteriai gurkšnis, tai reikalauja dar gilesnės analizės, kurią galėtume atlikti kiekvienas sau atskirai.

Užvertus puikią Žemaitės knygelę, norisi visoms moterims palinkėti pabūti žemaitėmis ir neprarasti humoro jausmo. Su švente, „moterukės“!

Atminty išlikusi „JOTVA“

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

ALGIS UZDILA

Laiko niekas nematėme nei einančio, nei skriejančio, o vis dėlto sakome – kaip greitai bėga laikas. Taigi gerai visi žinome, kaip jis skuba lėkti ir mus nešti savo srovėje. Kai keliamės, rodos, rytas, įsisukame į darbus – žiūrėk, jau pietūs, skirk dėmesio laisvalaikiui, ir apsižiūri, kad jau vakaras ir metas gulėti poilsio nakčiai.

Su laiku labiausiai sutapusi istorija. Ji mums vaidenasi tarytum gyva liudininkė, besistengianti savo atminty išlaikyti tikrus gyvenimo faktus, menanti ir primenanti į praeitį nuslinkusio gyvenimo vyksnius. Net dabarty ne visas akimirkas fiksuojame, nes ne visos jos yra svarbios ar reikšmingos. Todėl istorijoje

ieškosime mūsų gyvenimo esminių momentų, kurie įspaudę visuomenės sąmonėje gilesnes pėdas.

Asmens gyvenime visuomet stengsimės išsiminti gimimo datą, nes ta diena lėmė, kad atėjome į šį pasaulį. Stengsimės išidėmėti visų svarbesnių įvykių datas, nes tik taip galėsime suvokti savo vertę visuomenėje, kai save lyginsime su kitais žmonėmis. Panašiai yra ir visuomeniniame gyvenime. Visiems įdomu, kada formavosi valstybingumo pradai, kada toji mūsų valstybė įsikūrė, kas jai vadovavo, kaip klostėsi santykiai su kaimynais ir pan.

Visuomeniniame gyvenime vienas svarbiausių reiškinių yra kultūra. Šviesiausi bendruomenės atstovai

šitai supranta pirmi ir jie ima organizuoti bei vadovauti tam judėjimui. Šiandien dauguma Lenkijos lietuvių kultūrinio gyvenimo sutelkta prie Punsko lietuvių kultūros namų ar vėliau įsteigtų Seinų „Lietuvių namų“. Šios įstaigos buria plačią saviveiklą ir jai vadovauja, telkdamos apie save visuomenę. Tačiau su choreografiniu „Jotvos“ sambūriu yra nutikę kitaip. Punsko kultūros namai buvo įkurti 1956 metų birželio 21 dieną, tuo tarpu choreografinis judėjimas pradžią gavo dar 1951 metų birželio 3 d., ir šalia kitų saviveiklinių formų šokėjų veikla labai daug prisidėjo, kad Punske būtų atidaryti ir kultūros namai. Tų žmonių nenutrūkstama veikla vertė ir politinius valdmenis matyti, kad šitiems žmonėms reikia būsto ir prieglobsčio.

Nuo 1961 metų birželio pabaigos buvusi Punsko kultūros namų direktorė Aldona Leončikaitė-Kislo prisikalbino mane, atostogų grįžusį studentą, globoti jau dešimt metų veikusį šokėjų būrelį. Dar tų metų rugpjūtį ši šokėjų grupė dalyvavo Klevuose organizuotame sąskrydyje. Pasirodėme sėkmingai, todėl žiemos ir vasaros atostogų metu visuomet burdavomės repeticijoms ir draugiškam bendravimui. Nuo 1963 metų, kai po studijų grįžau į gimtinę visam laikui, mūsų darbas buvo jau reguliarus.

Dirbti tai dirbti. Bet niekas nesudarė programos ir nepasakė, ką turime daryti. Laisvė geras daiktas, bet gula ji ant

Iš asmeninio albumo

„Jotva“ su „Grandinėle“ po Dainių šventės 1990 m. Trakuose. Pirmoje stovinčiųjų eilėje pirma iš dešinės – Aleksandra Sagienė, penktas iš dešinės – „Jotvos“ vadovas Algis Uzdila, priešais jį sėdinti Alicija Uzdila, penktas iš kairės (baltais marškiniais ir su fotoaparatu ant kaklo) Liudas Sagys – „Grandinėlės“ vadovas

1981 m. gegužės 25 d. Motinos dienos koncertas

vadovo galvos – kaip išlaikyti grupę žmonių, kad jie laisva valia rinktųsi ir grįždami namo nesišaipytų.

Objektyvių sunkumų buvo aibės. Paveldėjome tradiciją, kad šokėjai buvo lyg ir priedas prie kitų menų grupių. Koncerto ar kultūrinio renginio esmę sudarydavo dainos, muzika, net populiarūs anais laikais monologai, o šokius, kai jau tokie buvo parengti, priimdavo kaip programos puošmeną.

Puošmenos teise šokėjai su kaimo kapela „Klumpe“ dalyvavo renginyje Pšcelnike (Dariaus ir Girėno žūties vietoje), kur išvakarėse Gožuv Wielkopolski – Pamario vaivadijos centras – pakvietė visus koncertuoti miesto visuomenei. Su kapela jie dalyvavo Lenkijos kaimo kultūros festivalyje Pšitočnoje 1979 m. birželio mėnesį ir laimėję antrąją vietą parsivežė Sidabrinį arklą dovanų. Kelerius metus su „Klumpe“ dalyvavo liaudies kultūros festivaliuose Vengožave, kur, be lenkiškų sambūrių, pasirodydavo ir baltarusiai bei ukrainiečiai.

Koncertuoti savo visuomenei šokėjai kurį laiką glaudėsi prie „Dzūkijos“ choro, estradinio „Punios“ ansamblio, kapelos „Klumpės“ bei

ansamblio „Sūduva“. Tačiau visur jautėmės lyg šuns penkta koja, nes tos stipresnės grupės žinojo esą pajėgios ir pačios koncertus rengti. Ant šokėjų vadovo pečių gulė spręstina problema – kokią rasti darbo formą, kad mums negrėstų galimybė likti be scenos. Ir vienais metais į rankas pakliuvo nelegalus Kanadoje leidžiamas išėivijos laikraštis „Tėviškės žiburiai“, kur reportažas skelbė apie Sagių vadovaujamą šokėjų sambūrį „Grandinėlę“ Jungtinėse Valstijose. Tai ir davė mintį – o kodėl su mūsų šokėjais nepradėti rengti savarankiškų koncertų? Reikėjo susirasti talkinančius kelis muzikantus, išnaudoti balsingus šokėjus, parinkti pluoštą poezijos, ir su ta medžiaga eiti į sceną. Kad būtų paprasčiau, nusipirkau pianiną, pasilavinau juo skambinti, ir šitai net patys mokėmės dainų.

Pradėjome rengti Vėlinių ir Motinos dienų šventes. Šventė nuo koncerto turėtų skirtis tuo, kad joje reikėtų ieškoti ceremonialo elementų, kurie kasmet kartotųsi ir sudarytų renginio rėmus, nes juk ir pati šventė kasmet kartojasi ir net kalendoriuje žymima, todėl yra stabili, apraizgyta savomis tradicijomis, kurios ją

skiria nuo kitų švenčių. Ši mintis nėra mano atradimas, toji praktika žmonijos istorijoje tęsiasi jau tūkstantmečius. Šią patirtį perėmė ir Bažnyčia.

Jaunajai kartai pravartu priminti, kad tiek Lenkijos Liaudies Respublikoje, tiek Lietuvos Tarybų Socialistinėje Respublikoje galiojo griežta cenzūra. Visus sudarytos programos žodinius tekstus reikėdavo versti į lenkų kalbą ir vežti į Suvalkų vidaus reikalų skyrių patvirtinti. O ten tarnautojas imdavo vertimo tekstą ir duodavo dainos ar eilėraščio lietuvišką tekstą, kurį reikėdavo čia pat versti. Taip tikrindavo, ar tame vertime nėra gudravimų. Ir Motinos dienos, ir juo labiau Vėlinės socialistinėje valstybėje buvo nepageidautinos šventės. Čia vėl vadovui teko važiuoti į Seinų partijos komitetą kalbėti, kad šventės tikrai nebus antivalstybinės ar antivisuumeniškos.

Priminsiu, kaip Juozas Maksimavičius 1951 m. Suvalkų vidaus reikalų skyriuje išgavo leidimą pirmai po karo lietuviškai kultūrinei popietei. Kadangi buvo tuo metu Ožkinių bendrovės (kolūkio) valdybos buhalteris ir bendravo su apskrities partiniais tarnautojais, juo saugumo įstaigos vedėjas pasitikėjo ir pamatęs, kad renginys skirtas Tarptautinei vaikų dienai, kitaip sakant, socialistinei šventei, daug nesigilindamas uždėjo antspaudą, patvirtinantį, kad toks renginys yra leidžiamas. Bet kai tiesė popierių prašytojui, pastebėjo, kad renginys turi vykti lietuvių kalba, ir jau norėjo leidimą atsiimti, tačiau Maksimavičius spėjo jam iš rankų popierių išlupti bei paslėpti į apatinę švarko kišenę.

Įstaigoje kilo grumtynės. Kuo viskas būtų baigėsi, sunku žinoti, bet tuo metu, laimei, į įstaigą įžengė Suvalkų partijos komiteto pirmasis sekretorius ir nustebo, pamatęs, kas čia vyksta. Saugumo viršininkas aiškina

Iš Pūnisko LKN archyvo

sekretoriui, kad renginys turi vykti lietuvių kalba, o sekretorius, kelis kartus buvęs Maksimavičių svečias ir jų namuose nakvojęs, todėl saugumo viršininkui atsakęs: na ir kas, nura-mino jį ir liepė svečiui ramiai važiuoti namo.

Motinos dienų šventės, iki tapo visiškai legalios, užbėgo Punske istorijai už akių devyneriais metais, o Vėlinės – keturiolika metų. Tai irgi įsidėmėtinas faktas.

Šokėjų pastangas pastebėjo ir Draugijos buvęs sekretorius Eugenijus Petruškevičius bei esamas sekretorius Romas Vitkauskas, ir pasiūlė šokėjams pasirinkti vardą, kurį viešai po koncerto Draugija sambūriui suteiktų. Pasirinkta „Jotvos“ vardą. Juk gyvename senose Jotvos žemėse, o jos vardo jau nieks nebežino. Buvo tai gera proga visuomenės atminčiai gražinti gabalėlį istorijos. Už jį esu dėkingas didžiam mūsų kalbininkui Kazimierui Būgai. Vardas buvo suteiktas 1985 metais po Motinos dienos šventinio koncerto. Nuo tada jau ši meninė grupė daugiau nebuvo vadinama bevardžiais šokėjais, o oficialiai tapo „Jotvos“ choreografiniu sambūriu. Kai atvažiuodavo lenkų choreografai ir pasižiūrėdavo į mūsų šokius, vadindavo mus baletu trupe.

Tačiau kai sambūris rengėsi Motinos dienos šventiniu koncertu atšvęsti drauge ir savo gyvavimo 35-metį, kilo vadinamųjų visuomenės veikėjų protestas, girdi, „Jotva“ savo metus gali skaičiuoti nuo vardo suteikimo dienos. Keista, bet tai bene vienintelė vieta, kur kiti pavydėjo amžiaus. Nebuvo Punske tokios tradicijos, kad meno grupės nebūtų sukūręs vadovas. Taip gražiai jų galvose skambėdavo, kai scenoje būdavo pristatomas vadovas ir meno grupės įkūrėjas, dar gražiau, jeigu kuris jų būdavo skelbiamas vadovų vadovu. O šiuo atveju mes bandėme laužtis iš šios „tradicijos“. Bet ir Eugenijus Petruškevičius, ir Romas Vitkauskas savo protu pajėgė suvokti, kad sambūrio amžius, kaip ir žmogaus, nėra skaičiuojamas nei nuo krikštynų, nei nuo metų, kuomet vadovas perėmė grupę savo žinion, o nuo to laiko, kada jis pradėjo savo darbą. Ir tą pradžią „Jotva“ kildina iš 1951 metų birželio 3 dienos, kuomet Ožkiniuose, Krakauskų kluone, be vaidinimo ir dainų, buvo taip pat atlikti ir keli lietuvių liaudies šokiai, ir nuo to laiko šokėjai kasmet pasirodydavo scenoje.

Kai Balstogės vaivadijoje partijos komitetui vadovavo demokratiškai nusiteikęs sekretorius Zdzislavas

Kurovskis (Zdzisław Kurowski), jo siūlymu vaivadijos kultūros namai ėmėsi organizuoti Balstogės regionui būdingą dainų ir šokių sambūrį „Białostocczyzna“, į kurį drauge su lenkų, ukrainiečių bei baltarusių ar totorių artistais pateko ir „Jotvos“ augiai. Koncertuoti su tuo sambūriu Balstogės publikai spėjome tik vieną kartą, nes Lenkijoje įvykus administracinio suskirstymo reformai Suvalkų regionas gavo vaivadijos teises, o Balstogės vaivadija buvo suskirstyta į mažesnes vaivadijas.

Tarp šokėjų ir vadovo susiklostė labai palankūs santykiai. Čia nebuvo mados po repeticijų likti butelio mėgėjams pasisėdėti ir namo grįžti vėlai, todėl ir šeimose nekildavo protestų dėl to, kad jų narys lanko „Jotvos“ repeticijas. Dargi turėjome atvejį, kai Romas Makauskas iš Kampuočių dėl darbų norėjo atsisakyti šokimo, bet žmona Aldutė apsiėmė namuose jį pavaduoti ir vyrą geranoriškai išleido repetuoti. Tiesa, ir čia po repeticijų neretai vykdavo draugiški suėjimai. Rinkdavomės kurio nors šokėjo namuose, vaišindavomės, ką šeiminiškai turėdavo. Neretai patys skusdavome bulves, imdavome trintę, trinčiuodavome, sunkdavome ir virdavome didžkukulius, o kai ne,

1985 m. rugpjūčio 15 d. II šokių šventė Punske

1985 m. birželio 8-9 d. „Jotva“ ir „Klumpė“ dalyvauja I šiaurės rytų vaivadijų liaudies ansamblių apžvalgoje Brodnicoje

pakakdavo ir šutintų skustų bulvių bei rauginto pieno. Natūraliai atsirasdavo ir butelis vyno, kartais du, bet ne jie lemdavo šokėjų pobūvio gerą nuotaiką.

Kartą išeiname iš repeticijos nesutarę, pas ką užeisime. Bet gyvam padarui Teklei šauna į galvą pasiūlyti, kad šiandien užsuktume pas vadovą. O vadovui geras buvo pretekstas sušukti, kad jeigu Teklė taip gražiai kviečia, tai būtų negražu neužeiti. Šokėjai palaikė vadovą, nors Teklė visai spyrtojosi. O čia lapkričio vakarą berepetuojant gražiai pasnigo. Todėl sušukus „maudome Teklę“, paguldėme ją gatvėje, kiti saugojo, kad mašina neužlėktų, ir tol prausėme, kol ta iš tikrųjų mus pasikvietė į svečius.

Galima prisiminti ir vieną keistą nuotyki, koks galėjo įvykti tik Liaudies Lenkijoje. Buvome visa šutvė sutarę ir išsileidome pas Jūratę į svečius, kur mūsų jau laukė namuose likęs jos vyras Romas. O čia kelias veda pro vadinamąją medžiaginę parduotuvę, ties kuria sustojo nakčiai budėti virtinė mašinų, nes pasklido žinia, kad ryt nuo ryto bus pardavinėjami šal-

dytuvai. Kažkuris šmaikščialiežuvis metė šūkį, kad stojame ir mes į eilę. Kodėl gi neiškrėsti pokšto? Sustojome prie krautuvės durų ir garsiai džiaugiamės, kad mes pirmi eilėje. Tik ėmė vertis mašinų durys ir pylėsi šauksmai, kad jie čia eilėje stovi. Mes šaukiame, kad eilė yra tik prie durų, ne mašinose. Veriasi priešais parduotuvę stovinčio namo langas ir iš ten šeimininkė šaukia, kad ir ji stovi eilėje, ir kad mes, nenaudėliai, bėgtume. Juokas pro ašaras, bet eilė teko „užleisti“. Kad svečiuose kalbų netrūko, lengva suprasti. Ir tos kalbos buvo dar su vaidyba. Šitaip ir ugdėme natūralius savo talentus.

Štai įdomesni įvykiai iš sambūrio gyvavimo. Su „Klumpės“ kapela „Jotvos“ šokėjai koncertavo Balstogėje „Kauno“ restorano atidarymo iškilmėse. Publika labiausiai žavėjosi „Lenciūgėlio“ (autorius Juozas Lingys) choreografinė kompozicija. Kai „Jotvos“ vaikai dalyvavo moksleivių šokių konkurse, Alicija Uzdila daugelį metų rodydavo savo parengtus šokėjus. Iš jos pasakojimų girdėjome, kaip lenkų choreografai žavėjosi „Rugučių“ šokio (autorės Elena

Lapataitė-Ambrazevičienė ir Marija Baronaitė) merginų žingsniu, kuriuo parodomas rugių griebimas. Jie sakė, kad tai choreografijos fenomenas, ir prašydavo vadovę visiems dar salėje tą žingsnį pademonstruoti.

Jau laisvėjant politikai Motinos dienos šventė buvo rodoma Lazdijų rajone, Veisiejų kultūros namuose. Lazdijų rajono partijos komiteto pirmasis sekretorius Kazys Stoncelis jautrus buvo kultūrai, pats rašinėjo eiles. Jis pritarė ir kultūriniais mainams su Punsko valsčiumi. Per sieną pasieniečiai praleido 96 šventės dalyvius, nes šokėjams talkino ir muzikantų grupė, ir vokalistai. O ir pačioje

„Jotvoje“ šoko kelios skirtingo amžiaus grupės – vaikai (darželinukai ir pradinė mokykla), jaunieji (licėjaus moksleiviai) ir augiai (dirbantis jaunimas ir vedę).

1988 m. „Jotvai“ buvo lemta lauzyti geležinę uždangą ir dalyvauti VIII laisvojo pasaulio lietuvių šokių šventėje. Punsko viršaičio Romo Vitkausko pastangomis, sutarus su Alytaus rajono kolūkio pirmininku Jonu Juravičiumi, suorganizuota mainais už grūdus mums 12 porų tautinių drabužių.

Lėktuvo stiuardėsė Varšuvoje pastebėjo, kad lipa vienodo amžiaus susigyvenusių žmonių grupė, todėl sužinojusi, kas mes, paprašė ką nors ir jai padainuoti. Mūsų vokalistėms buvo gera proga stiuardėsę pagerbti daina, o ji ir kitos stiuardėsės visą kelionę mums buvo ypatingai malonios.

Jau laisvoje Lietuvoje „Jotvos“ sambūris Lazdijų kultūros namuose davė koncertą „Vai šoksime šokimėlių“, į kurį žiūrovų atvyko net iš Vilniaus, tarp jų „Armonikos“ kapelos vadovas Stasys Liupkevičius bei Vilniaus konservatorijos dėstytoja ir pianistė akompaniatorė Jūratė Kuodienė.

Kai laisvoje Lietuvoje, Vilniuje, vyko Seinų krašto dienos, „Jotva“ Mokslų Akademijos salėje rodė Motinos dienos šventę su visu ceremonialo apstatu. Renginį filmavo Lietuvos televizija.

„Jotvos“ dvi grupės (jauniai ir au-giai) 1990 m. dalyvavo Dainų ir šokių šventėje Vilniuje, kur turėjome garbės pažinti ir „Grandinėlės“ vadovus Liudą ir Aleksandrą Sagius. Iš tos draugystės viena mūsų šokėja ištekėjo už „Grandinėlės“ šokėjo ir liko gyventi Jungtinėse Amerikos Valstijose.

1993 m. liepos mėnesį „Jotvos“ jauniai dalyvavo Prancūzijoje vykstančiame tarptautiniame liaudies meno festivalyje. To meto Punsko kultūros namų direktorė Jūratė Kardauskienė turėjo pažinčių Suvalkų kultūros namuose, kurie sutvarkė mums savaitę trukusią kultūrinę kelionę į Prancūziją.

Atstovavome ten Suvalkų vaivadijai. Buvo labai malonu vaikščioti miestelių gatvėmis. Jie tą veiksmą vadino animacijomis. Šitaip turėjome prisistatyti gatvių publikai ir kvies-ti į vakaro koncertus. Ir nustebino

prancūzų jaunimas, kuris po koncerto šaukdavo „Jotva, Jotva!“ ir kviesdavo visus šokėjus į savo mieste surengtus vakarėlius. Mums tuo pačiu buvo tai gera reklama prieš Suvalkų kultūros namų atstovus, kurie mus visą savaitę globojo. O moksleiviai iš mokytojos Daivos Remeikaitės buvo pramokę anglų kalbos, tai bendravo be oficialių vertėjų.

„Jotva“ su „Klumpės“ kapela ne vieną kartą koncertavo lenkų publi-kai Seinuose, Suvalkuose, Krasnapolyje, Balstogėje, Brodnicoje ir kitose vietovėse.

„Jotvos“ vaikų, vėliau jaunių, šokėja baigė Choreografijos fakultetą Klaipėdos universitete ir po Motinos dienos koncerto „Eglės legenda“ „Jotvos“ sambūris prof. Juozo Gudavičiaus akivaizdoje buvo iškilmingai perduotas jau profesionaliai choreografei Astai Pečiulienei. Man choreografiniam „Jotvos“ sambūriui teko vadovauti 34-erius metus, kurie buvo ir pramoga, ir atsakomybė, ir gyvenimo prasmė. Šis sambūris buvo kartu ir laboratorija, kurioje buvo kuriami ir publikos akivaizdoje išbandomi nauji šokiai. Jų autorius galiu čia

kukliai pristatyti, tai Alicija Uzdila, Dalia Uzdila ir Algis Uzdila. Dar dera paminėti, kad su jauniais šokius statydavo Jūratė Kardauskienė, su vaikais – Alicija ir Dalia Uzdilos.

Jūratė su jauniais įvedė Punsko licėjuje tradiciją per Paskutinį skambutį šokti „Gailingį“. Gaila, pandemija pasikėsino ir į šią tradiciją. Tikėkimės, kad praslinkus ligos šmėklai ir šis šokis tarp licėjistų atsigaus. Astos ir Kornelijos lavintas jaunių šokėjas Adomas Čėpla įstojo į Klaipėdos universiteto Choreografijos fakultetą, kurį baigęs buvo priimtas į „Lietuvos“ dainų ir šokių ansamblį, ir ten šoka kartais ir solines partijas.

Šiandien jau daugelį metų sambūriui sėkmingai vadovauja Klaipėdos universiteto Choreografijos fakulteto auklėtinė Kornelija Mauliūtė. Per tą laiką „Jotva“ nuėjo netrumpą ir savitą kelią. Bet apie tai tegu kalba pati vadovė. Aš čia miniu tą sambūrio etapą, kurio ji nepažįsta.

„Jotvos“ choreografinis sambūris Punsko kultūros namuose yra ne tik seniausias, bet ir stabiliausias. Tai sambūris, kuris sėkmingai dirba ir keičiantis vadovams. Šalia jo kita stabili ir nuo vadovų nepriklausoma meninė grupė tai kaimo kapela „Klumpė“, dėl savo žanro labiausiai tinkanti atstovauti Punsko kultūros namams ir mūsų lietuvių visuomenei. Jos didelis privalumas yra tas, kad nėra ji labai gausi, todėl labiau mobili, ir gali taip pat gatvėje koncertuoti.

„Jotvos“ augių grupės šokėjai neįėjo į naujos vadovės perimtą sambūrį, todėl po kažkiek laiko subūrėme tuos šokėjus į naują grupę ir pasivadino „Jotvos aidais“. Šis kitas ir tas pats sambūris spėjo parengti keletą koncertų. Jo specifika – lietuvių liaudies dainų Alicijos ir Algio kuriamos choreografinės inscenizacijos. Labai gaila, bet jau antri metai dėl paskelbtos visuotinės pandemijos ši grupė turėjo savo reguliarų darbą nutraukti ar bent pristabdyti.

Iš Punsko LKN archyvo

Estradinio ansamblio „Punia“ koncertas 1974 m. gegužės 12-13 d. Iš kairės: Gintas Šliaužys, Valentas Uzdila, Jūratė Kardauskienė, Teklė Paransevičienė, Aldona Jankauskienė, Antanas Šliaužys, Kastulė Jankauskienė

Kad nebūtų daugiau karų...

Julijos Kalesinskaitės ir Albino Drūčio prisiminimai

IRENA BERNECKAITĖ

Tėsinys.

Pradžia „Aušros“ 2021 m. 8 nr.

Drūčiai susilaukė dviejų vaikų: sūnaus Valdo ir dukros Renatos. Pas juos buvo apsilankęs Albino įbrolis, kuris pasakojo, kaip atrodė gyvenimas Sibire. Julija iki šiol prisimena, kaip sunku buvo klausytis tų baisių istorijų. Daug Punsko gyventojų prašydavo jos būti aukle, nes žinojo, kaip labai ji myli vaikus. Julija Drūtienė globojo mane ir mano vyresnį brolių.

Deja, Drūčiai kartu gyveno tik 57 metus. Albinas mirė ištiktas insulto. Julija iki šios dienos ilgisi savo vyro, kurį labai mylėjo. Jaučiasi be jo

vieniša, nors turi vaikų, anūkų ir proanūkių. Liūdna jai, kad Albinas taip greitai paliko šį pasaulį. Jiems atrodė, jog dar tiek daug laiko galės praleisti drauge.

Albinas Drūtys po karo ne tik siuvo, bet ir rizikavo savo gyvybe. Jis labai bijojo apie tai kalbėti, todėl žinių apie Albino partizaninę veiklą nebėra. Jis labai mylėjo savo tėvynę, todėl kovojo už jos laisvę. Albino Vito Drūčio laidotuvių metu kapinėse Ožkinių kaimo gyventojas Jonas Pajaujis pakvietė visus sugiedoti Lietuvos himną. Tik tada išdrįso garsiai pasakyti, kad štai Drūtys buvo partizanas. Apie tai nepasakojo savo vaikams, o žmonai uždraudė

net apie tai galvoti. Visą gyvenimą bijojo, kad netikėtai sribai ateis į namus, išsives ir nužudys visą šeimą. Daugelį metų bijota apie tai kalbėti, rašyti, pasakoti. Albinas buvo labai geras žmogus. Jis buvo pasiruošęs mirti už savo mylimą tėvynę.

Albinas Drūtys iki gyvenimo pabaigos buvo dėkingas už gyvybės išgelbėjimą savo motinos broliui.

Žinojo, jog be jo pagalbos jis su tėvu būtų ištremti į Sibirą. Julija matė, kaip partizanai buvo žudomi, o jų kūnai prieš pačias Kalėdas paliekami ant kaimo kelio šunims. Šie vaizdai niekada neišdils iš jos atminties. Per karą gyvenimas buvo sunkus. Vaikai turėjo greitai tapti suaugusiais, nes nebuvo laiko jiems žaisti su draugais. Žmonės buvo vežami į svetimus kraštus, tremiami, nežinodavo, ką atneš rytoj. Būdavo, kad jau niekada daugiau nepamatydavo savo artimųjų ir jų neapkabindavo, nepasakydavo, kad jiems už daug ką esą dėkingi. Paprastas žmogus nori paprastai gyventi. Karas baisus visiems. Tragiškas. Brutalus. Išvengiamas. Todėl reikia mokyti vaikus bei jaunimą, kad konfliktus būtina spręsti kalbant. Juk neverta naudoti jėgos. Julija Drūtienė, auklėdama mane ir mano brolių, visą laiką kartojė šiuos žodžius. Jos dėka supratome, kad nežinome, kada ateis laikas pasakyti „viso gero“ mūsų artimiesiems ir juos palikti.

Lenkų ir vokiečių susitaikymo fondas (Foundation for Polish-German Reconciliation) Julijai Drūtienei skyrė piniginę paramą. Ji skiriama nukentėjusiems nuo Trečiojo Reicho sunkių darbų ir priverstinio išskeldinimo⁷.

Julija Kalesinskaitė-Drūtienė artimai pažinojo partizaną Vytautą Prabulį. Jie gražiai draugavo dvejus metus. Vytautas Prabulis ateidavo

⁷ Arbušauskaitė A. L. *Gyventojų mainai tarp Lietuvos ir Vokietijos pagal 1941 m. sausio 10 d. sutartį, S. Jokužio leidykla-spaustuvė, Klaipėda, 2002, p. 121.*

Albinas Drūtys prie namo Punske

Julija Drūtienė su sūnum Valdu

pas Kalesinskus dažniausiai visai sutemus. Kaimynai daug ką matė, bet nieko neišdavė. Vaiponios, Vaičiuliškių ir Ramonų kaimų gyventojai rėmė partizanų veiklą ir padėdavo jiems, kaip galėjo. Julija prisimena, kad Prabulis-Žaibas buvo labai švelnus ir malonus jaunuolis. Iki šiol negali pamiršti, kad jos mylimąjį Šlynakiemio kaime 1949 metų gruodžio 13 dieną sušaudė (kitų žmonių žiniomis, Vytautas Prabulis žuvo gruodžio 15 dieną⁸, bet Julija sako, jog tai netiesa) lenkų kareiviai, o palaikus išniekino. Julija ne kartą išvaikščiojo kiekvieną Suvalkų kapinių lopinėlių, bet niekur Vytauto Prabulio kapo nerado...

⁸ Birgelis S. *Apie partizanus Rimovyda ir Žaibą*; Pauliukaitienė R. *Jurgis Kriščiūnas-Rimovydas ir jo artimieji*, Punksas, 2019, p. 192.

Šaltiniai:

1. <https://www.un.org/en/holocaustremembrance/PDF/Timeline%20WWII.pdf>.
2. https://oneworld-publications.com/media/preview_files/9781780745107.pdf.
3. <https://istorijatau.lt/rubrikos/datos/163-lietuva-antrojo-pasaulinio-karo-metais#1939-m-spalis-%E2%80%93-lietuvas-ir-ssrs-savitarpio-pagalbos-sutartis>.
4. http://sbron1.chtyvo.org.ua/Timothy_David_Snyder/Memory_of_Sovereignty_and_Sovereignty_over_Memory_Poland_Lithuania_and_Ukraine_1939_1999_anhl.pdf.
5. <http://archyvai.lt/lt/vat.html>.
6. Šepetys R. *Druska jūrai*, Vilnius, 2019.
7. Buttar P. *Between Giants: The Battle for the Baltics in World War II*, Osprey Publishing, 2013.
8. <https://www.historyextra.com/period/second-world-war/timeline-important-dates-ww2-exact/>.
9. Burauskaitė O. *Suvalkų krašto lietuvių trėmimas*, Punksas, 1997.
10. https://en.wikipedia.org/wiki/World_War_II.
11. Arbušauskaitė A. L. *Gyventojų mainai tarp Lietuvos ir Vokietijos pagal 1941 metų sausio 10 dienos sutartį*, Klaipėda, 2002.
12. *Encyklopedia Powszechna PWN, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1987.*
13. Pauliukaitienė R. *Jurgis Kriščiūnas-Rimovydas ir jo artimieji*, Punksas, 2019.

(Pabaiga)

Julija ir Albinas Drūčiai per 2001 m. Kalėdas Kanadoje pas sūnų Valdą

Netekome LLD Ščecino skyriaus pirmininko

EUGENIJA PAKUTKIENĖ

Lyg kerpės ant stogų prisiminimai plečias,

(...) kaip laikas virsta kerpėm ir sienojais –

(...) kažkas užrašė, jog Tu gyvenai.

(Robertas Keturakis)

2021 m. gegužės 13 d. rytą mirė Viktoras Buvelskis, ilgametis Lenkijos lietuvių draugijos (LLD) Ščecino skyriaus pirmininkas (1998–2021). Apie šią netektį pranešė paskambinusi jo žmona Halina. Dėkojame, gerbiamas Viktorai, kad buvote... Lai Baltijos bangos oš Jums amžinybės giesmes ir vėjas nuo Lietuvos krantų atneš vis žinių apie tėvynę... Užjaučiame LLD Ščecino skyriaus veikėjus bei Velionio šeimą, linkėdami, kad šią sunkią netekties valandą lydėtų paguoda ir dvasios stiprybė.

Viktoras kasmet rūpinosi, kad tinkamai būtų pagerbti netoli jo gyvenamosios vietos, Soldino miške, žuvę Lietuvos lakūnai Darius ir Girėnas. Kalvarijos kapinėse yra Viktoro tėvelių ir senelių Jono (1857–1937 X) ir Marijos (1867–1945 VI) Buvelskių kapas su gražiu juodu antkapiu. Būdami ten stabtelkime. Labai norėtume, kad jis kada nors nebūtų sulygintas su žeme. O dėl Tėvelio a. a. Viktoro atminimo šeima pažada lankyti jo gimtinėje.

Gimęs Lietuvoje, karo metais su tėvais išvežtas į Vokietiją, į Lenkiją pateko 1948 m. Ilgus metus su kitais LLD skyriaus nariais globojo lakūnų Dariaus ir Girėno paminklą Pščelnike, gražiai ir tinkamai, diplomatiškai bendravo su vietine valdžia bei

Lietuvos, ypač Kauno savivaldybe. Palaikė glaudžius ryšius su Lenkijos lietuvių draugija. 2004 m. apdovano-
tas Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Karininko kryžiumi.

Dažnai su Viktoru susirašinėjome, paskambindavo, jam rūpėjo Lietuvos lakūnų atminimas. Jis ne kartą pasakojo apie savo likimą ir daugelio panašų išvykimą per karą iš gimtinės. Ne visada buvę saugu. Karas, pokaris išblaškė šeimas, gimines. Neramiais laikais žmonės buvo priversti ieškoti ramesnio gyvenimo, palikti gimtus namus, žemę, gimtinę, Lietuvą. Viktoras visada jos ilgėjos, sielvartavo, kad tenka gyventi toli nuo tėvynės, kol jėgos leido – kasmet ją lankė. Nakvodavo užsukęs pakeliui „Lietuvių namuose“ Seinuose.

Paskui „buvo baisu prisipažinti, kas

esi, kad esi lietuvis“. Dažnas buvo priverstas slėpti savo tikrąją tautybę. Vaisiai mokėsi šeimose lenkiškai, kad nuėję mokyklon neišsiduotų, kad jų nestumdytų ir neskriaustų, neiškeltų kur toliau ar nepatektų Sibiro platybėn...

Viktoro prosenelis Simas, senelis Jonas ir tėvas Antanas gimę Lietuvoje. Prosenelis ir senelis buvo eigučiai, o tėvukas iki 1941 m. ėjo nuovados viršininko pareigas. Viktoras pasako-
jė: „Mano tėvelis Antanas turėjo ūkį Janaukoje (dabar ten Jonų kaimas). Tai vieta, iš kurios apie 3 km kelio iki Kalvarijos. Mūsų sodyba stovėjo netoli Šešupės. Čia vasarą su pusbroliu ganėm gyvulius. Pusė kilometro nuo namų buvo mokykla.

Buvau 11 metų, kai atsidūrėme visa šeima Vokietijoje. Apgyvendinta mus Gistrovo rajone. Čia tėvai dirbo dvare. Ta vietovė buvo netoli Stargardo. Stargardas per karą labai sunaikintas. Kai atėjo frontas ir rusai, tai mus iš ten iškėlė ir vežė ešelonu neva į Lietuvą, bet kas žino, kaip būtų buvę. Tik tėveliui toptelėjo galvon viena mintis. Kai traukinys 1945 m. birželio 2 d. sustojo Gniezne, tėvai sumanė tuo pasinaudoti. Tėvas davė Gniezno stotyje geležinkelininkams maišelį tabokos (kurios buvo radęs kažkur pas vokiečius), tai jie mūsų vagoną su šešiomis šeimomis atkabino. Tėvai mokėjo gerai kalbėti lenkiškai ir rusiškai, tai įsidrąsinę nuėjo į Valstybinę repatriacijos įstaigą pasiklausti,

Viktoras Buvelskis

ar galėtų čia pasilikti. Gavome leidimą. Sutvarkę dokumentus 1948 m. atvykome į Ščecino vaivadijos Lipianų miestelį, kur tėvas įsidarbino kelių prižiūrėtoju. Ilgainiui gavome Lenkijos pilietybę. Ir aš čia mokiausi, studijavau, vėliau dirbau Gyvenamųjų namų administracijos vedėju. Paskui pasitaikius progai 1961 m. rugpjūčio 21 d. apsigyvenau Stargarde, kur gyvenau iki šiol.

Baisu buvo ir Lietuvoje, ir čia iš pradžių. Kai išmokome kalbą – palengvėjo.

Per karą žmonės, dažniausiai išsilavinę, bėgdami nuo tremties į Sibirą pakliuvo į Lenkiją. Kiti (kaip mūsų Plušksys) nenorėjo eiti į rusų kariuomenę, o čia saugu buvę. Čia išsikėlus vokiečiams liko tuščių vietų. Į vadinamąsias atgautąsias žemes atsikėlę emigrantai keitė pavardes kartais, gimimo datas, registravosi, silpnai mokėdami arba nemokėdami lenkiškai, aiškindami, kad dokumentai dingę per karą, kad šaknys lenkiškos ir pan. Anuomet tėvai su mažais vaikais kėlėsi į ramesnes vietas. Vargo tai matė nemažai ir baimės turėjo. Visur rusai, bijojo išvis prakalbėti. Man jau per 80 metų, o tada buvau vaikas. Pamenu, kad su baime slapstydami keliavom į nežinią. Leido į mokyklą. Nesupratome lenkiškai, bet greit išmokome ir kalbos, ir siekėm išsilavinimo. Gavom darbus lengviau nei mūsų tėvai, nes jau mokėjome gerai lenkiškai ir įsigijome aukštąjį išsilavinimą (aš – ekonomikos magistras).

Tėvai vis rūpinosi, kad nepamirštume gimtosios kalbos. Paskui mus susirado toks veikėjas Antanas Suraučius. 1966 m. lapkritį Ščecine įsikūrė LVKD skyrius.“

1962 m. gegužės 2 d. įsikūrė LVKD Vroclavo skyrius. Paskui to skyriaus sekretorius Antanas Suraučius, gyvenęs Slupske, ir Ščecine subūrė lietuvius. Čia įsikūrė atskiras ratelis, kurio pirmininku ilgai buvo veiklus Jonas Želepienis.

Lenkijos Pamaryje gyveno daug

lietuvių, bet pamaži jų skaičius vis mažėjo. Viktoras Buvelskis sakęs: „Nedaug jau likę pokariu čia atvykusių lietuvių. Daug jų mirė. Visus čia gyvenančius lietuvius traukia į Lietuvą. Anksčiau nebuvo galimybės nuvykti, o dabar galima, bet retai važiuojama. Tik keletas, išėję pensijon, ryžosi visam laikui išvykti ir pasilikti Lietuvoje. Daugelis į JAV išsikėlė, į Vokietiją, kiti čia liko.“

Čia gyvendamas neprikiaštingai išdirbau 47 metus. Turiu žmoną, dukrą, du sūnus, tris anūkes ir du anūkus. Man jau sunku tvarkyti mūsų LLD skyriaus reikalus. Kasmet paminime Lietuvos nepriklausomybės datas, padedame organizuoti minėjimą prie Dariaus ir Girėno paminklo. Iki jo toloka – per 80 kilometrų, todėl man vis sunkiau ten nuvykti. Draugijoje niekas nenori manęs pakeisti. Jaunesni jau mažai kuris moka kalbėti lietuviškai. Nenorėčiau, kad kada nors būtų užmiršta Dariaus ir Girėno žūtis vieta, kad liktų be priežiūros. Nuolat reikia palaikyti ryšius su miškininkais ir vietine Mislibužo valdžia.“

Lietuvos lakūnų minėjimo organizavimu jau keletą metų rūpinasi Mislibužo savivaldybė. Ji tariasi su ambasada ir tiesiogiai bendradarbiauja su Kauno savivaldybe. Ščecino lietuviai jiems talkina, tvarko aplinką Pščelniko (buvusiame Soldino) miške, globoja muziejėlį su vietinės lakūnų vardu pasivadinusios gimnazijos moksleiviais.

Liepos mėnesį Pščelnike prie Lietuvos didvyrių Dariaus ir Girėno paminklo lietuvis kunigas atnašauja šv. Mišias bei vyksta minėjimas. Dalyvauja bent vienas lietuvių moksleivių ar suaugusiųjų kolektyvas iš Seinų, Punsko ar Suvalkų. Nakvynė skyriaus pirmininko dėka būdavo užtikrinta už simbolišką sumą Rencų jaunimo centre.

Viktoras Buvelskis taip pat pranešdavo, kai tautiečiai rinkdavosi paminėti Lietuvos nepriklausomybės šventes. Patalpas susitikti gaudavo iš Ščecino

ukrainiečių sąjungos arba burdavosi privačiuose lietuvių namuose.

Štai keletas Ščecino lietuvių veiklos pavyzdžių.

„Formalia ratelio veiklos pradžia reikia laikyti 1966 m. lapkričio 7 d. Ščecino lietuviai buvo pradėję ir sėkmingai vedė kultūrinę veiklą daug anksčiau, jau nuo 1958 metų, kai pasiekė žinia apie Lietuvių visuomeninės kultūros draugijos įsikūrimą Punske. Ta veikla buvo skatinama ir vedama p. Liudmilos Januškevičienės (Ščecino kultūros namų darbuotojos) bendrais kultūrinės veiklos pagrindais organizaciniame TTPR prieglobstyje. 1966 m. susikūręs LVKD ratelis, vadovaujamas valdybos su pirmininku farmacijos mgr. Pranu Matulevičiumi ir sekretore Liudmila Januškevičiene, veikė gerai. Mirus Pranui Matulevičiui ir veikliam ratelio nariui Domui Grigui, organizacinė ir kultūrinė veikla silpnėjo...“

Valdybai pirmininkauti ėmė ta pati Liudmila, sekretoriumi Edmundas Kovalskis. 1978 ir 1979 m. ščeciniečiai lietuviai skaitlingai ir veikliai dalyvavo iškilmėse prie Dariaus ir Girėno paminklo Pščelnyke. Yra daug gražaus jaunimo, mokančio tėvų kalbą.

Juk lietuvių ščeciniečių plote yra didžioji lietuvių tautos šventovė – Dariaus ir Girėno paminklas.“ (Iš 1979 12 02 LVKD Ščecino skyriaus protokolo)

„LVKD Ščecino skyriaus įkūrėjai tai: Jonas Narkevičius, Antanas Suraučius iš Slavno, Jonas Želepienis, Julija Želepienienė, Juozas Pečkaitis, Julius Senvaitis, Pranas Matulevičius, Liudmila Januškevičienė, Edmundas Kovalskis, Viktorija Žemaitaitis, Jurgis Žemaitaitis... Visi jie jau mirę.“ (Iš 1999 m. S. Batoro fondo pranešimo „Pamario lietuvių tautinė mažuma“)

„Ščecino LVKD skyriaus pirmininkas Valdas Plušksys paskatino veiklai, pranešė apie tautiečių darbus prie paminklo Pščelnyke.“

A. a. Viktoro Buvelskio kapas

Talka: J. Senvaitis dirbtinėmis trašomis pabarstė gėles, kartu su Marcinkevičių šeima ir V. Pluškiu nuvalyta paminklo aplinka, prinešta vandens iš slėnio – gėlėms palaistyti, prie ežero paplatinta taip vadinamas „lietuviškas pliažas“ palapinėms pastatyti, Antanas Marcinkevičius pagamino ir priklijavo nuplėštas nuo paminklo raides, iš užpirtos plokštės prie paminklo dėžutės laiškam pritvirtino dureles su užrakinimu. Susirinkimo metu tylos minute pagerbtas: Jonas Narkevičius (Ščecino ratelio įkūrėjas ir pirmininkas). Pasirašo Jonas Micėnas.“ (Iš 1979 12 02 LVKD Ščecino skyriaus protokolo)

„Planuojama 1987 pradėti statybą priešpaminklinės klėtelės Pščelnjke. Kalbėta apie eglutės paruošimą Ščecine ir žiemos atostogų metu stovyklavietės tautiečių vaikams surengimą Punske, dalyvavimą dainų šventėje. Kalbėta apie glaudesnių ryšių užmezgimą su Seinų, Punsko krašto lietuviais ir tautiečiais, gyvenančiais kituose Lenkijos rajonuose (tuometinis Ščecino skyriaus pirm. Valdas Plušks).“ (Iš 1986 11 30 LVKD Ščecino skyriaus protokolo)

„Skyriaus pirmininkas Jonas Želepienis pasveikino CV sekretorių Algirdą Nevulį, Slupsko skyriaus sekretorių Antaną Suraučių bei vietinius senjorus: Juozą Daugėlą, Jurgį Žemaitaitį, aptarti eiliniai reikalai, padėkota rūpinusiems paminklo globa, kultūrinėje dalyje prie eglutės suėjo 13 skyriaus narių; vaikai padeklamavo Maironio eilių, padainavo liet. dainų, jiems sudarytos dovanėlės. Pasilinksmino ir vaikai, ir jų tėvai. Padėta pastangos, kad plačiau įtraukti į kultūrinį gyvenimą jauną kartą. Pasirašė LVKD skyriaus pirmininkas Jonas Želepienis. Sekretorius – Antanas Marcinkevičius.“ (Iš 1988 02 14 LVKD Ščecino skyriaus protokolo)

„Mūsų pagrindinė pareiga – rūpintis Dariaus ir Girėno paminklu Pščelnjke. Susitikimuose su mumis, lietuviais, vis dalyvauja Lietuvos garbės konsulas Ščecine Vieslavas Vieżchosas (Wiesław Wierzchos). Konsulatas Ščecine atidarytas 2006 m. spalio 12 d.

Mums dabar patalpomis, kurios yra miesto centre, leidžia naudotis ukrainiečių draugija. Anksčiau leido naudotis kareiviai NATO

patalpomis, kadangi vienas iš kariūnų buvo lietuvis, bet juos perkėlė į Afganistaną.

Mes, Pamario lietuviai, sueinam tris kartus per metus – švęsdami Lietuvos nepriklausomybę, minėdami Dariaus ir Girėno žūtis metines bei per Kūčias su kitomis tautinėmis mažumomis. Nario mokestį sumokam už ištisus metus, tai būna suėjimams lėšų. Dariaus ir Girėno klėtelės restauravimui, mokesčiams, telefono pokalbių išlaidoms, kai kurioms kelionėms pinigų skiria Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija per LLD pateikiamą projektą.

Į suėjimus žmonės susirenka įvairiai, kartais būna jų daugiau, kitą kart mažiau. Kiekvienam kitoks atstumas. Tarkim, Vitalija Marcinkevičiūtė-Bartosevičienė atvyksta iš Svinouiscės ir jai iki Ščecino 120 kilometrų. Tiek maždaug kilometrų man iki Pščelnjke esančio paminklo.

<...> Šiomet kovo 11 d. visi lietuviai susirinkome pradžioje Šv. Jokūbo katedroje, pasimeldėme už mirusiuosius, užžiebėme žvakelę, prie paminklinės lentos padėjome gėlių, užlipę į katedros bokštą nusifilmavome, pasigrožėjome uosto vaizdu. 11 val. „Ukrainečka“ restorane, kurio savininkai lietuvis Valentas Leckas, kilęs iš Alytaus, ir jo žmona ukrainietė (kartais jie geranoriškai leidžia naudotis patalpomis), paminėjome abi Lietuvos Nepriklausomybės šventes (Vasario 16-ąją ir Kovo 11-ąją). Sugiedojom Lietuvos himną. Pasikabinome vėliavą, kurią gavome iš Lietuvos, iš Draugijos Seinuose – austą plačią tautinę juostą. Moterys pasipuošė iš Seinų „Lietuvių namų“ gautais padėvėtais tautiniais drabužiais. Pakalbėjome, sudainavome daug lietuviškų dainų.

Mūsų čia nedaug, dauguma smarkiai pasenę, jaunimas nemoka lietuviškai, neaktyvus. Didžiausias uždavinys tai priežiūra Dariaus ir Girėno paminklo bei muziejaus jų žūtis vietoje Pščelnjke ties Mislibužu.

Palaikome glaudžius ryšius su Kauno savivaldybe, be kurios ir mūsų vietinės valdžios pagalbos būtų sunku palaikyti tvarką ir rengti minėjimus.

Šiame susirinkime dalyvavo gerb. konsulė Dariaja Ignatavičienė iš Varšuvos, vietinis garbės konsulas, Ukrainiečių sąjungos pirmininkas ir du lakūnai, kurie rengia knygą apie aviacijos istoriją (ten visas skyrius apie „Lituanicos“ skridimą ir katastrofą). Svarstėme, kaip geriau paminėti kitais metais 80-ąsias mūsų lakūnų žūties metines. Manytume, kad ta proga galima būtų pakviesti Lietuvos ir Lenkijos prezidentus. Visada sulaukiame grupelės gimnazistų iš Punsko. Kviečiame visus į minėjimą prie Dariaus ir Girėno paminklo Pščelnike, kuris numatomas 2012 m. liepos 15 d. 11 val. Taip pat laukiame ir maloniai kviečiame „Aušros“ žurnalistus.

<...> Sujęję pasikalbame, padainuojam. Jonas Vasiliauskas moka dainų ir su žmona bei kitais dainuoja per Vasario 16-ąją. Vasarą, liepos mėnesį, susirenkame prie Dariaus ir Girėno paminklo Pščelnike. Dalyvaujame taip pat Tautų Kūčiose Gožuve, kuriose tautinės mažumos pristato savo

patiekalus, aprangą, dainas.

Daugelis skyriaus narių pagyvenę. Yra keletas jaunų. Dauguma neišmokę tėvų kalbos. Yra iš Vilniaus mokytoja Kristina Gorkuc, kuri nemokamai pamokytų lietuvių kalbos, ragina suburti grupę norinčiųjų. Patalpas duotų ukrainiečiai.

<...> Dariaus ir Girėno paminklas Pščelnike įtrauktas į paminklosaugos registrą. Visai netyčia įregistravau, dėl to, kad nereikėtų mokėti mokesčių. Dabar paminklas yra vienos savivaldybės žemėje – Mislibužo, o klėtelė-muziejus jau priklauso Dembno savivaldybei. Tad reikėjo abiem miestams mokėti mokesčius už žemę. O dabar mokam tik Dembnu už tą sklypą, kur klėtelė-muziejus.

Lankosi daug ekskursijų ir mieste, ir prie paminklo, klėtelės. Kunigas Rūkšta atvykdavo laikyti mišių lietuviškai. Jis senatvėje išsikėlė gyventi į Lietuvą. Ščecino Šv. Jokūbo katedroje (bendradarbiaujant su Klaipėdos uostu) atsirado atminimo lenta lenkų ir lietuvių kalbomis su įrašu: „75-osioms skrydžio Niujorkas–Kaunas metinėms paminėti. 1933.07.17 netoli Ščecino žuvo

Lietuvos Didvyriai lakūnai Steponas Darius ir Stasys Girėnas. 2008 m.“. Ją pašventino iš Lumbių kilęs vyskupas Marianas Krušilavičius (Marian Kruszyłowicz). Atidengime dalyvavo Vytautas Landsbergis ir Lechas Kačinskis (Lech Kaczyński).

2008 m. Mislibužo miesto skvere pastatytas (Lietuvos ir Lenkijos prezidentų atidengtas) Lietuvos lakūnų garbei obeliskas – dvi pusės didžiulio akmens, lyg simbolizuojančios JAV ir Lietuvą (iš kur ir į kur skrido „Lituanica“), o tarp jų metalinis lėktuvėlis. Vandalai pernai nulupo. Liko neišaiškinta, kas tai padarė, bet policija kreipėsi į LLD Ščecino skyriaus pirmininką ir pranešė apie šį atsitikimą, informavo, kad kaltininkai nesurasti. Vandalai pavogė metalinius vartus, buvusius prie paminklo Pščelnike, tai juos pakeitėme mediniais.

Gerų girininkų dėka paminklas pokariu išsaugotas, neleista jo sugriauti, yra ir 1933 metais lėktuvo apluošintos pušys. Palaikome glaudžius ryšius su valdžia, sulaukiame geranoriškumo ir kai reikia – pagalbos. Paminklą prižiūri vietinis Rencų jaunimas, dėmesio susilaukiama ir iš vienos Mislibužo mokyklos, pasivadinusios Dariaus ir Girėno vardu.“ (Iš LLD Ščecino skyriaus pirmininko V. Buvelskio perduotų informacijų)

2009 m. sausio 24 d. Ščecine įsikūrė Tautinių ir etninių mažumų organizacijų taryba, į kurios sudėtį įėjo ukrainiečių, graikų, vokiečių, žydų, lietuvių draugijos, o pirmininku išrinktas ukrainietis Jan Syrynk. Čia dvejus metus jo kvietimu rugpjūčio pabaigoje Pamaro kunigaikščių pillyje rengiamame savaitės trukmės festivalyje koncertavo kolektyvai iš Seinų „Lietuvių namų“ ir Lietuvos. Kiekviena tautinė mažuma taryboje turėjo savo narį. Lietuviams atstavo Viktoras Buvelskis. 2010 m. surengta ir pristatyta nuotraukų paroda 1945–1950 m. žmonių emigracijos į Vakarų Pamarį tema, pavadinta „Ieškant naujų namų“.

Viktorui Buvelskiui Lietuvos skirti apdovanojimai

Geodezininkas Emilius Marcinkevičius

KOSTAS LEONČIKAS

*Mirtis – tai slenktis, bet ne pabaiga,
Brangiausi žmonės eina ir palieka...
Tačiau nuo jų nusidriekia šviesa,
Ir atminty gyvi išlieka.*

Labai daug man gyvenime teko bendrauti su š. m. balandžio 18 d. Seinų ligoninėje mirusiu Emiliumi Marcinkevičiumi. Šiame straipsnyje norėčiau pasidalinti savo prisiminimais apie šį mano tolimesnį giminaitį, man labai artimą žmogų, mano pusseserės sūnų, kilusį iš to paties Klevų kaimo. Jis gimė 1945 m. rugsėjo 11 d. Klevuose, Jurgio ir Bronės Marcinkevičių šeimoje (jo mama po santuokos pavardės nepa-

keitė, kadangi jos mergautinė pavardė buvo Marcinkevičiūtė). Turėjo du brolius: Joną ir Juozą. Emilius buvo vyriausias. Tėviškėje liko jauniausias Juozas, kuris jau miręs.

Prisimenu, kad su Emiliumi bendravau nuo ankstyvos vaikystės. Mano prisiminimai siekia 1950 m., tai yra priešmokyklinį amžių. Abu labai dažnai žaisdavome, paskui ir su jaunesniu broliu Jonu. Jam tėvas padarė mažą plūgelį, kuriuo ardavome ant kelio šalia namų, kur buvo daug smėlio. 1951 m. jo tėvo brolis Antanas man padarė gražias rogutes, su kuriomis eidavau pas Emilių žiemą kartu pasivažinėti. Netrukus ir jam tėvas padarė rogutes.

Lumbių pagrindinę mokyklą pradėjo lankyti metais vėliau už mane. Tada joje klasės buvo jungtos: pirma su antra, trečia su ketvirta, penkta su šešta. Septintos klasės dar nebuvo. Kai mokiausi antroje, ketvirtoje ir šeštoje klasėse, kartu turėjome pamokas. Eidavome kartu į mokyklą ir grįždavome iš jos, kai mokėmės jungtose klasėse. Prieš einant į mokyklą aš užeidavau pas jį arba jis ateidavo pas mane. Žiemą pakaitomis mus rogėmis vežiodavo jo tėvas arba močiutė bei mano tėvas. Kartą, kai jo močiutė vežė mus iš mokyklos namo, arklys, pamatęs netoli Ignoto

Buračiausko sodybos stovinčią seną pirtį, pasibaidė, išvertė roges, atsikabino ir nubėgo prie Buračiauskų kluono, kur sustojo. Pamatęs Ignoto Buračiausko sūnus Algirdas arklių atvedė prie rogių ir prikabino.

Atrodo, antroje klasėje, rudenį, Emilių ištiko labai skaudi nelaimė. Vieną dieną, kai tėvų namie nebuvo, susirinkę vaikai sumanė žaisti kuliųmą. Kieme stovėjo plati kuliamoji, vadinama išilgine. Emilius pradėjo sukti didelį dantuotą ratą. Besukant dešinės rankos pirštai pateko tarp didelio ir mažo dantuotų ratų. Du pirštai buvo sutrinti. Po šio įvykio Emilius patyrė šoką ir nubėgo į balą, kur atsigulė. Tėvas greit turėjo jį vežti pas Seinų gydytoją. Paskui buvo nuvežtas į Suvalkų ar Augustavo ligoninę, kur jam atliko operaciją. Dėl to ilgai negalėjo lankyti mokyklos.

1955/56 m. m. jis ketvirtoje klasėje mokėsi Klevų pagrindinėje mokykloje, kuri tais metais buvo įkurta Izidoriaus Sidario name. Po metų mokslą tęsė Lumbių pagrindinėje mokykloje. Žinau, kad skaitė daug knygų. Mokyklą baigė 1959 m.

Baigęs pagrindinę mokyklą, įstojo į Punsko pagrindinę mokyklą ir bendrojo lavinimo licėjų su lenkų ir lietuvių dėstomąja kalba (taip tada vadinosi Punsko Kovo 11-osios licėjus). Abiem pagrindinėms mokykloms (lietuvių ir lenkų) bei licėjui vadovavo vienas direktorius su dviem pavaduotojais. Tada mūsų gyvenimo keliai trejiems metams vėl suėjo. Pirmus mokslo metus Emilius gyveno Jono ir Rožės Judickų name.

Emilius Marcinkevičius

Emilius Marcinkevičius su žmona Danute

Aš ten taip pat gyvenau. Jis – namo apačioje, o aš viršuje kartu su sesers Aldonos šeima. Po metų jis persikėlė į mokytojo Jono Stoskeliūno namą, kuriame gyveno 3 metus. Kaip ir visi to meto kaimo vaikinai, dirbo įvairius darbus tėvų ūkyje.

1963 m. baigė Punsko bendrojo lavinimo licėjų. Tais pačiais metais buvo priimtas į Olštino aukštosios žemės ūkio mokyklos Geodezijos ir žemėtvarkos (žemės ūkio įrengimų geodezija) fakultetą, kurį baigė 1968 m. Dabar ši mokykla vadinasi Michalo Očapovskio žemės ūkio ir technikos akademija. Emilius tapo inžinieriumi geodezininku. Jis pirmasis iš Klevų gyventojų pasiekė aukštąjį išsilavinimą. Emiliui studijuojant Olštine susirašinėdavome laiškais.

Bendravau su juo ir per atosto-

gas. Prisimenu, kad jam tėvai nupirko naudotą motociklą „Java“. Abu keliskart važinėjome į kaimo šokių.

Baigęs studijas, tais pačiais metais pradėjo dirbti Seinuose. Gyvendamas šiame mieste, dalyvavo LVKD saviveikloje, tarp kitko, vaidino.

Pradžioje įsidarbino Apskritis geodezijos ir žemėtvarkos biure. Laikui bėgant ši įstaiga ne kartą reorganizuota ir keitė pavadinimą. Įsikūrus Suvalkų vaivadijai, perėjo dirbti į Vaivadijos geodezijos ir žemėtvarkos biuro Seinų rajono skyrių. Atkūrus Seinų apskritį, dirbo apskrities įstaigoje. 1998-01-01 tapo vedėju Rajono geodezijos biuro, kur dirbo nuo 7 iki 10 darbuotojų. Į pensiją išėjo 2009 m. Geodezininku išdirbo 41 metus. Dar metus, b ū d a m a s

penšininkas, dirbo šioje įstaigoje puse etato.

1974 m. liepos 3 d. susituokė su Danute Miliauskaite, kilusia iš Šlynakiemio, kuri dirbo buhalterijoje: pradžioje Lietuvos visuomeninės kultūros draugijos (LVKD), vėliau Seinų kooperatyvo banko. 1979 m. pradėjo statyti kartu su broliu Jonu namą. Pradžioje jiems padėjo tėvai. Statybos darbus baigė patys. Į naują namą įsikėlė 1981 m. Emilius apsigyveno apačioje,

o brolis – viršuje.

Emilius su žmona susilaukė dviejų vaikų: dukros Alinos ir sūnaus Aliaus, vėliau – vienos anūkės Majos. Dukra baigė aukštąją mokyklą, rinkodaros ir vadybos fakultetą. Jos pagrindinis darbas buhalterės, be to, ji vadovauja Seinų „Lietuvių namų“ liaudiškų šokių grupei „Seina“. Sūnus įgijo informatikos specialybę Balstogės universitete. Dabar gyvena Anglijoje. Dirba įmonėje, kuri gamina pramoninės automatikos įrengimus. Anūkė, baigusi Seinų lietuvių „Žiburio“ mokyklą, mokosi Suvalkų Alfredo Litynskio III bendrojo lavinimo licėjaus dvikalbėje klasėje.

Emiliui teko gyvenime labai kentėti dėl įvairių ligų. Jo pomėgiai – meškeriojimas ir knygų skaitymas. Mano atmintyje jis pasiliks kaip draugiškas, nepykstantis žmogus.

Marcinkevičių šeima. Sėdi tėvai Bronė ir Jurgis, stovi iš kairės sūnūs Juozas, Jonas ir Emilius

Punsko valsčiaus socialinių problemų įvertinimas

Tęsinys.

Pradžia „Aušros“ 2021 m. 7 nr.

Analizuojant faktorius, sukeliančius smurtinį elgesį, visų pirma būtina atkreipti dėmesį į tris pagrindines kategorijas⁷:

- **biologiniai faktoriai** – tai, be kita ko: didelis testosterono kiekis, hormonų sutrikimai, centrinės nervų sistemos sutrikimai, chromosominiai sutrikimai,
- **psichologiniai faktoriai** – neigiama vaikystės patirtis, agresyvaus ir impulsyvaus tipo asmenybės savybės, stresas, nesėkmingi santykiai su partneriu(-e) ir šeimyniniai santykiai, priklausomybės, nesubrendimas, patologinis tėvų elgesys,
- **kultūriniai faktoriai** – pvz.: patriarchalinė kultūra, naujosios medijos (televizija, žaidimai, internetas).

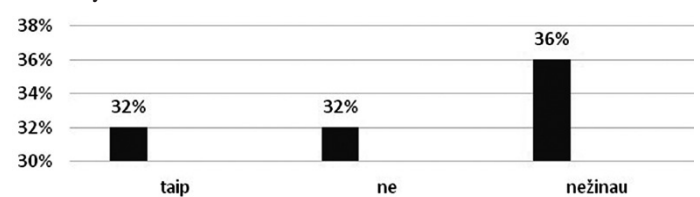
Aukščiau minima smurto problema, tai dar viena tema, analizuojama Punsco valsčiaus socialinio įvertinimo ataskaitoje. Šiame skyriuje norima ne tik nustatyti šeimų, kuriose kyla smurto grėsmė, skaičių, bet ir įsitikinti, ar gyventojai žino, kas tai yra smurtas ir kokį elgesį galima vadinti smurtiniu. Apklaustieji turėjo nurodyti elgesį, kurį, jų nuomone, galima pavadinti smurtu. Respondentai dažniausiai pasirinkdavo: mušimą (82 proc.), grasinimą, gąsdinimą (58 proc.), antausio davimą (31 proc.) bei vertimą atiduoti pinigus (19 proc.).

31 diagrama. Kurias iš aukščiau įvardintų situacijų, Jūsų nuomone, galima vadinti smurtu?

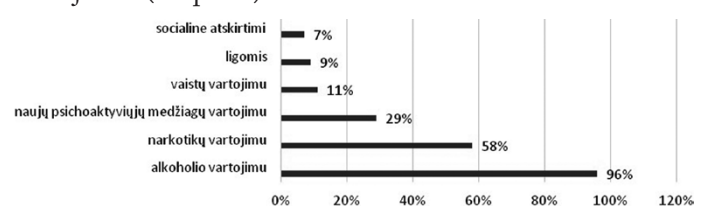
32 proc. apklaustųjų pareiškė, kad pažįsta asmenis, kurie namuose patiria smurtą. Kiti 32 proc. apklaustųjų nepažįsta asmenų, kurie patiria smurtą. Likusieji 36 proc.

respondentų neturi informacijos šia tema. Šie duomenys rodo, kad apklaustųjų aplinkoje pasitaiko smurto šeimoje reiškiny.

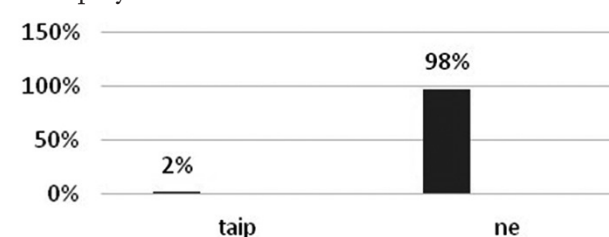
32 diagrama. Ar pažįstate asmenį, kuris savo namuose patiria smurtą?

Gyventojų nuomone, tiesiogine smurto šeimoje paplitimo Punsco valsčiuje priežastimi yra alkoholio (96 proc.), narkotikų (58 proc.) ir naujų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas (29 proc.).

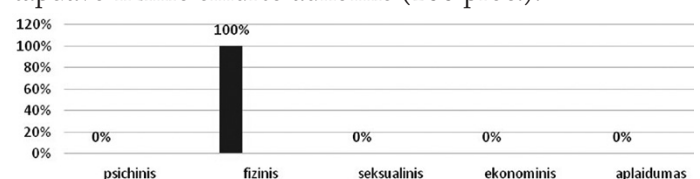
33 diagrama. Ar, Jūsų nuomone, smurto šeimoje problema susijusi su...

Be to, 98 proc. apklaustųjų gyventojų pareiškė, kad niekada nepatyrė smurto.

34 diagrama. Ar kada nors patyrėte smurtą?

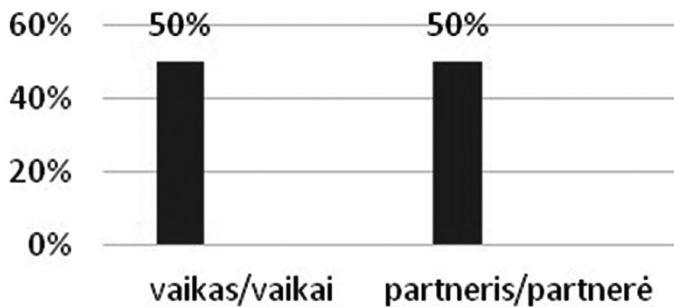
Smurtą patyrę asmenys dažniausiai nurodydavo, kad jie tapdavo fizinio smurto aukomis (100 proc.).

35 diagrama. Kokios rūšies smurtą patyrėte? (Klausimas su keletais atsakymų variantais.)

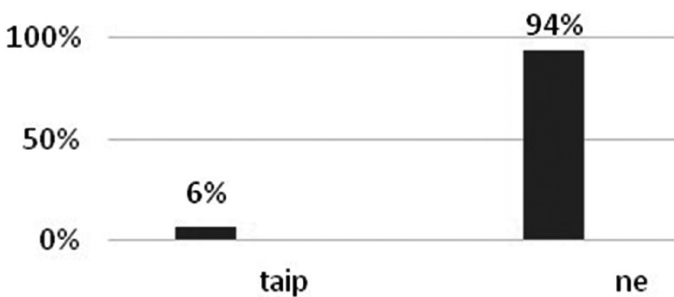
⁷ Lew-Starowicz, Seksualinis smurtas. Jacek Santorski leidykla.

Respondentų teigimu, jų smurtautojais dažniausiai būdavo partneris/partnerė ir vaikai (po 50 proc.).

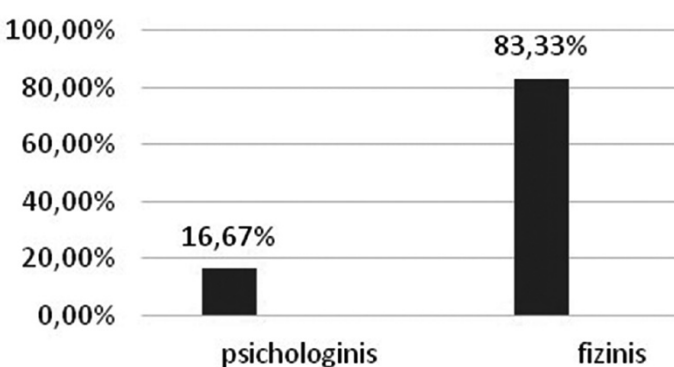
36 diagrama. Kas buvo Jūsų smurtautoju? (Klausimas su keliais atsakymų variantais.)

Džiugu tai, kad didžioji dauguma respondentų atsakė, jog jiems niekada neteko smurtauti prieš kitą asmenį, tokį atsakymą pateikė 94 proc. tiriamos grupės asmenų. Vis dėlto 6 proc. apklaustųjų susidūrė su tokia situacija.

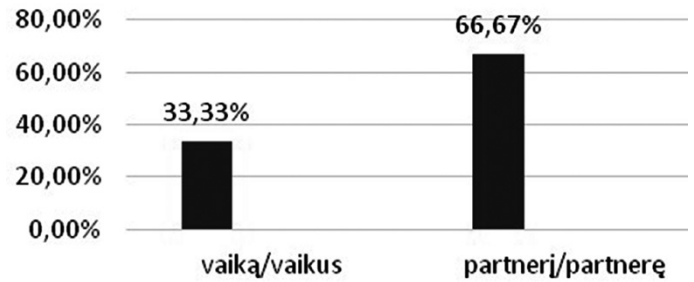
37 diagrama. Ar kada nors panaudojote smurtą prieš kitą asmenį?

Asmenys, kurie pažymėjo, kad naudojo smurtą prieš kitą asmenį, atsakė, jog dažniausiai tai buvo fizinis smurtas (83,33 proc.) bei psichologinis smurtas (16,67 proc.).

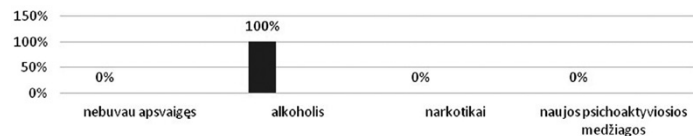
38 diagrama. Kokios rūšies smurtą naudojote? (Klausimas su keliais atsakymų variantais.)

Apklaustieji, kurie pareiškė, kad smurtavo, dažniausiai smurtą naudojo prieš: partnerį/partnerę (66,67 proc.) ir vaikus (33,33 proc.).

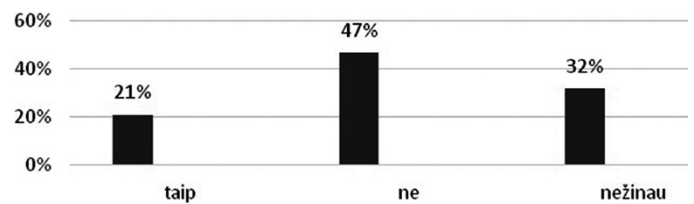
39 diagrama. Prieš ką smurtaavote?

Apklaustieji atsakė taip pat, kad smurtaudami prieš kitus buvo apsvaigę nuo alkoholio (100 proc.).

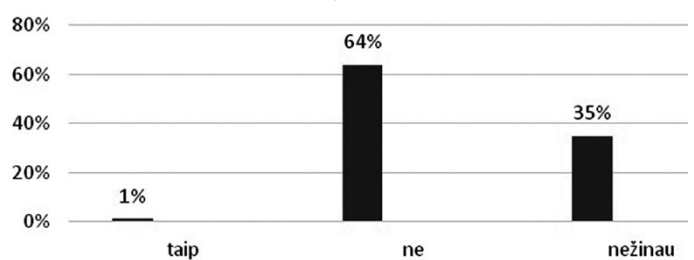
40 diagrama. Ar naudodamas(-a) smurtą buvote pavartojęs/pavartojusi įvardintas psichoaktyvias medžiagas?

Įdomu tai, kad kalbant apie smurto naudojimą, 47 proc. apklaustųjų teigia, jog nėra aplinkybių, kurios pateisintų tokį elgesį. 21 proc. apklaustųjų teigia priešingai, o 32 proc. neturi žinių.

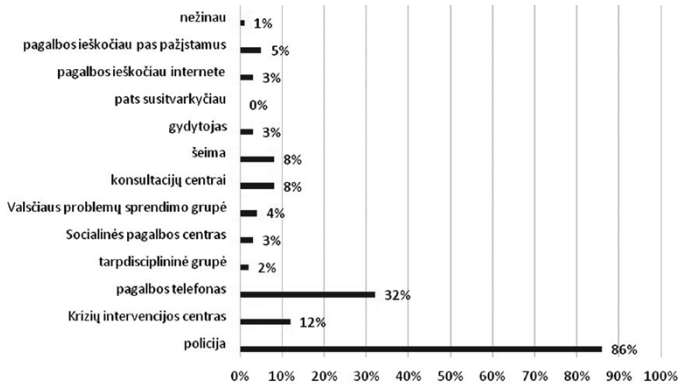
41 diagrama. Ar, Jūsų nuomone, yra smurto naudojimą pateisinančios aplinkybės?

64 proc. gyventojų teigia, kad nereikėtų vaikams taikyti bausmių. 35 proc. asmenų nemokėjo pareikšti nuomonės, o 1 proc. gyventojų mano, kad fizinių bausmių taikymas vaikams, tai tinkamas auklėjimo metodas.

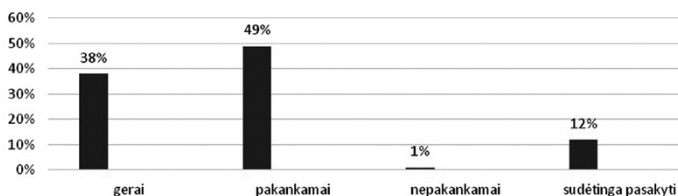
42 diagrama. Ar, Jūsų nuomone, fizinių bausmių taikymas vaikams, tai tinkamas auklėjimo metodas?

Po to gyventojai buvo paklausti, į ką kreiptųsi, jeigu susidurtų su smurto ar priklausomybių problemomis šeimoje. Dauguma respondentų pareiškė, kad kreiptųsi į policiją (86 proc.), skambintų pagalbos telefonu (32 proc.) ar kalbėtų su savo šeimos nariais (8 proc.).

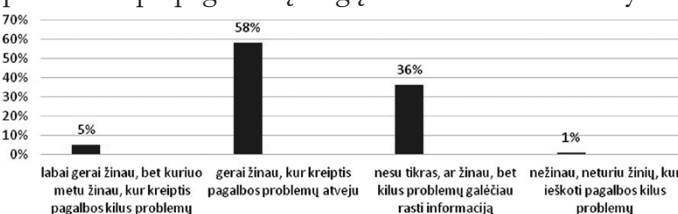
43 diagrama. Į ką kreiptumėtės pagalbos priklausomybės arba (ir) smurto šeimoje problemas atveju?

49 proc. gyventojų teigia, kad vietinės valdžios prevencinė veikla Punsko valsčiuje yra pakankama. 38 proc. asmenų vietos valdžios veiksmus sprendžiant socialines problemas vertina „gerai“, 12 proc. gyventojų pasirinko atsakymą „sudėtinga pasakyti“, o 1 proc. mano, kad vietos valdžios veiksmai nepakankami.

44 diagrama. Kaip vertinate gyventojų socialinių problemų sprendimu užsiimančios vietos valdžios veiksmus? (Klausimas su keliais atsakymų variantais.)

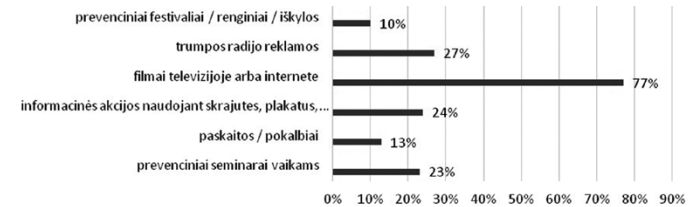
Vėliau respondentų buvo paprašyta nurodyti, ar jie žino pagalbos institucijų, į kurias galima kreiptis pagalbos problemų atveju, kontaktinius duomenis. 36 proc. gyventojų teigia, kad jie nėra tikri, ar žino tikslius kontaktinius duomenis, bet žino, kur, reikalui esant, tokią informaciją galėtų rasti. 58 proc. asmenų gerai žino kontaktinius duomenis bei kur ieškoti pagalbos probleminių situacijų atveju, 5 proc. labai gerai žino ir bet kuriuo metu tokią informaciją gali rasti. 1 proc. gyventojų pripažino, kad visiškai nežino, kur gali ieškoti pagalbos, jiems nežinomi taip pat tokio tipo pagalbos įstaigų kontaktiniai duomenys.

45 diagrama. Ar žinote pagalbos įstaigų, į kurias galima kreiptis kilus problemų, kontaktinius duomenis?

Pabaigoje gyventojai buvo paprašyti nurodyti, kurie, jų nuomone, prevenciniai veiksmai duos geriausių rezultatų

priklausomybių ir smurto prevencijai Punsko valsčiuje. Apklaustieji dažniausiai įvardindavo, be kita ko: profilaktinius seminarus, filmus televizijoje ir internete (77 proc.), trumpas radijo reklamas (27 proc.), informacines akcijas naudojant skrajutes, plakatus arba brošiūras (24 proc.) ar profilaktinius seminarus vaikams (23 proc.).

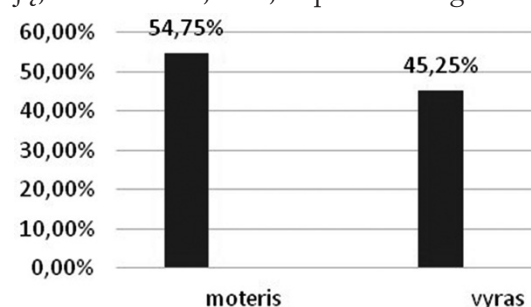
46 diagrama. Žemiau išvardintos įvairios veiksmų rūšys. Kurios iš jų, Jūsų nuomone, padės pasiekti geriausių rezultatų prevencijai? Galite pažymėti kelis atsakymus.

4. VAIKŲ IR JAUNIMO TYRIMAS PUNSKO VALSČIUJE

4.1 Tiriamos grupės struktūra

Rizikinga elgsena šiuo metu yra didžiulė viso pasaulio problema. Prasidėjus brendimo laikotarpiui, dažnai su šia problema susiduria jauni žmonės. Ji yra daugelio mokslinių tyrimų, kuriais siekiama gauti atsakymą, kodėl jauni žmonės tokie jautrūs rizikingai elgsenai, objektas. Vis sunkiau gyventi šiuolaikinėje visuomenėje, kurioje gausu įvairių pagundų, pavyzdžiui, internetas, skatinimas gerti alkoholį (reklamose ir bendraamžių) ar problemas spręsti naudojant agresiją. Jauni žmonės gauna iš aplinkos daugybę neigiamų paskatų ir, deja, tik nedaugeliui pavyksta išlikti savimi. Šiuolaikinė civilizacija neatsiejama nuo elementų, kurie itin psichiškai apunkina jaunus žmones. Greitas gyvenimo tempas, nerimas, siekimas kuo geresnio statuso tarp bendraamžių didina rizikingos elgsenos atsiradimo grėsmę. Dėl to išskirtinė teritorija, kurioje galima atlikti tyrimus, susijusius su minėta elgsena, yra vaikų ir jaunimo aplinka.

Šiame Punsko valsčiaus jaunimo socialinių problemų tyrime dalyvavo 221 mokyklų moksleivis, 54,74 proc. iš jų, tai berniukai, o 45,25 proc. – mergaitės.

47 diagrama. Lytis.

(Bus daugiau)

Punsko valsčiaus priklausomybių prevencijos komisija ir „Aušros“ redakcija skelbia rašinių apie sveiką gyvenseną konkursą **„Blaivus gyvenimas – laimingas gyvenimas“**.

Rašinys turėtų atspindėti svaigalų žalingą poveikį žmogaus tiek fizinei, tiek psichinei sveikatai.

Remtis galima skaityta literatūra, filmais, istorija, savo patirtimi ir pan.

Įdomiausi kūriniai bus publikuojami „Aušroje“. Konkurso nugalėtojai gali tikėtis vertingų dovanų, o visi dalyviai – „Aušros“ prenumeratos 2022 metams.

Rašinių lauksime **iki birželio 30 d.** el. pašto adresu ausra@o2.pl arba „Aušros“ redakcijoje Punske, A. Mickevičiaus g. 23. Sėkmės!

TAUTIEČIAMS PASIENYJE IR UŽ JO

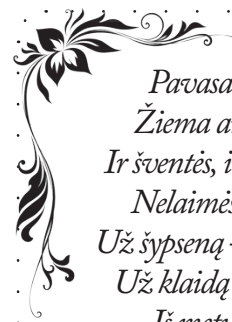
Jūs plušate, žmonės,
Iš Dievo malonės
Brangios Lietuvos labai vis.
Tegu po „kovid‘o“,
Kurs nuožmiai pasklido,
Atokvėpio rytas nušvis.

Gal jaučiat, brangieji,
Kad jums mintys skrieja
Nuo girių, Šešupės krantų
Kiekvieną gal dieną,
Per sapną ne vieną –
Priimti darbų nuveiktų.

Tegydys Apvaizda
Pandemijos žaizdą –
Ji geba almėt nuolatos...
Lai Viešpats globoja,
Jėgų dovanoja
Gint paveldui mūsų tautos!

Mokyt. Jeronimas Šalčiūnas

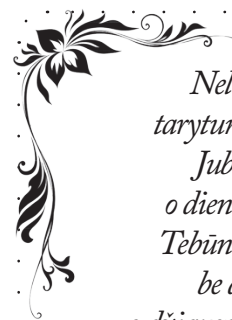
Gerbiamas Mokytojau,
„Aušros“ redakcija nuoširdžiai dėkoja
Jums ir Jūsų žmonai už skirtą auką.
Linkime stiprybės ir sveikatos!

*Pavasaris, ruduo – Jūs visada drauge,
Žiema ar vasara – Jūs visada šalia.
Ir šventės, ir draugai – Jūs visada kartu,
Nelaimės ar vargai, petys petin abu.
Už šypsena – šypsniu, už šilumą – žodžiu,
Už klaidą – švelnumu, ir taip ratu, ratu.
Iš metų į metus gyvenimo keliu
Važiukit dar ilgai su meile ir džiaugsmu.*

Auksinio jubiliejaus proga
Onutę ir Romą Kmieliauskus
sveikina

Vaikai su šeimomis

*Neliūdėk, kad metai nuplasnojo
tarytum paukščiai į šiltus kraštus.
Jubiliejų gražų dovanojo,
o dienos verčia vis naujus lapus.
Tebūna jos tik saulėtos ir šviesios,
be debesėlio, be piktų audrų,
o džiaugsmas, nuolat ranką teištiesęs,
eis su Tavim gyvenimo keliu.*

80-ojo gimtadienio proga
Bronę Žilinskiene
sveikina

Sūnūs Petras ir Juozas su šeimomis

Lietuvos žiniasklaida

2021 05 12–24

Šįkart šalies žiniasklaidoje vyravo trys temos: Šiaulių respublikinės ligoninės gydytojos savižudybė, „Didysis šeimos gynimo maršas“ už tradicinę šeimą bei pastarųjų dienų įvykis – „Ryanair“ kompanijos lėktuvo, skridusio iš Atėnų į Vilnių, nukreipimas į Minsko oro uostą.

„Didysis šeimos gynimo maršas“ buvo organizuotas protestuojant prieš Stambulo konvenciją ir kitas iniciatyvas, nukreiptas prieš tradicinę šeimą. Organizatoriai tvirtino besipriešinantys valdančiosios daugumos iniciatyvoms, kurias laiko prieštaraujančiomis Konstitucijai, bei socialinių lyčių koncepcijos diegimui švietimo įstaigose. Anot jų, svarstomos iniciatyvos prieštarautų konstituciniam principui, leidžiančiam tėvams auklėti vaikus pagal savo įsitikinimus.

Maršo dalyviai, kurių, policijos duomenimis, buvo apie 10 tūkst., iš visos Lietuvos važiavo į sostinę, kur Vingio parke vyko finalinis renginys. Tiesa, mitingas už tradicinę šeimą pavojo apskritai Seimo, kai kurių ministrų, rinkimų sistemos kritikos vieta. Kaip rašė portalas delfi.lt, po vieno iš mitingo dalyvių pasisakymo ant scenos, kad „Vyriausybė nuo pirmadienio turi atsistatydinti“, minioje nuaidėjo masiški palaikymo šūksniai ir plojimai. Kunigas Robertas Grigas „Didįjį šeimos gynimo maršą“ lygino su nepriklausomybės kovomis, teigė, kad jo širdis nudžiunga, kai jis mato tradicines vyro ir moters poras. „Neslėpsiu ir dauguma turbūt sveikos prigimties žmonių pasakys, kad pajunti tam tikrą nejaukumą, nekelia pasigėrėjimo, tam tikros atjautos, kai pamatai... Na, mes jaučiame skirtumą tarp įprasto draugiškumo, draugų elgesio, ir vyras su vyru ar moteris su moterim kažkaip seksualiai besiglamonėjančius...“

Tai atstumia mūsų prigimtis“, – pažymėjo dvasininkas.

<...> Renginio pabaigoje vienas iš protesto organizatorių Raimondas Grinevičius perskaitė kreipimąsi į prezidentą, ragindamas jį nepalaikyti Stambulo konvencijos ratifikavimo, pareikšti nepasitikėjimą teisingumo ministre Evelina Dobrovolska, sveikatos apsaugos ministru Arūnu Dulkiu bei ekonomikos ir inovacijų ministre Aušrine Armonaite“.

Vingio parke susirinkusius „Didžiojo šeimos gynimo maršo“ dalyvius Tarptautinės šeimos dienos proga vaizdo įrašė pasveikino ir šalies Prezidentas Gitanas Nausėda. Jis sakė: „Šiandien daug svarstoma, kaip teisiškai spręsimė tos pačios lyties žmonių santykių klausimą. Ar reikia šį klausimą apskritai spręsti? Žinoma, kad reikia! Mes turime matyti, kokie įvairūs žmonės gyvena mūsų šalyje – visi mylintys savo Tėvynę, Lietuvos Respublikos piliečiai. Ir aš pripažįstu, kad mes dar turime ką nuveikti, kad visų teisės būtų lygiai užtikrintos.“

<...> Vis dėlto tai turi būti daroma laikantis Konstitucijos, kur teigiama, kad šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas, o santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu. Kaip Lietuvos Respublikos prezidentas, pasinaudosiu savo galiomis, kad taip ir būtų.“ G. Nausėdos žodžiai mitingo dalyvių buvo palydėti garsiais plojimais. O visuomenėje Prezidento sveikinimas sukėlė nemažas diskusijas. Vieni tai vertino kaip aiškų savo palaikymo susirinkusiems Vingio parke demonstravimą, kiti laikė normaliu šalies vadovo poelgiu: juk tai Šeimos diena. Treti lyg ir sutiko, kad sveikinimas skirtas visoms Lietuvos šeimoms, bet klausė: kodėl Prezidentas tai padarė ne iš ryto, o laukė momento, kai

Vilniuje susirinko „Didžiojo šeimos gynimo maršo“ dalyviai?

„G. Nausėdos pasirodymas šeimos marše: pasirinko pusę, bet palaikys gejų partnerystę, tik neaišku, kokią“, – taip pavadintame straipsnyje portale 15min.lt šalies vadovo kalbą vertino kalbinti pašnekovai.

„Man atrodo, kad prezidentas labai aiškiai transliuoja, kad jis labiau linkęs palaikyti tradicionalistinę, labai konservatyvią visuomenės dalį“, – 15min.lt sakė Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto profesorė Dovilė Jakniūnaitė, vertindama šalies vadovo pasirodymą marše. „Tai pagaliau reikia suvokti kaip mūsų politinės realybės faktą“, – pridūrė ji.

Vilniaus politikos analizės instituto Medijų ir demokratijos programos vadovas Donatas Puslys tvirtina, kad net ir ne gyvas G. Nausėdos buvimas šeimos gynimo marše parodo, kuri pusė verdančioje diskusijoje apie žmogaus teisių užtikrinimą jam artimesnė. Pasak jo, savaime tai nėra nieko blogo, tačiau gali prieštarauti prezidento anksčiau skelbtai ambicijai būti nepriklausomu politinių diskusijų arbitru.“

Tuo metu Rimvydas Valatka portale delfi.lt teigė, jog „maršo dėka Prezidentas pagaliau rado vietą politikoje“. Autorius straipsnyje „Marš, marš, trata-ta!“ rašė: „Visas tradicines populisto jėgas skyrė tradicinių šeimų maršui paremti. Po dvejų metų blaškymosi rado savo rinkėją. Kituose rinkimuose neberekės vyniotis iš gaidžio aiškiant, kad Prezidento rūmai bus atviri visiems. Tradicinis Nausėdos rinkėjas – tas, kuris ir tūkstantinėje minioje per baisiausią šimtmečio pandemiją tradiciškai maklinėja be kaukės.“

Galima Paksą pašalinti iš prezidentų, bet tapšnojimo dvasios iš

Prezidentūros elitui (jiems) pašalinti jau nepavyks. Turim prezidentą homofobą. Kuris liberaliai traktuoja Konstitucijos straipsnius apie šeimą.“

Portalas lrytas.lt perteikė naujienų agentūros ELTA medžiagą, kurioje buvo klausiama, ar iš šeimų maršo gali išaugti nauja partija. „Nors Seimo koridoriuose jau kalbama, kad vadinamasis „Šeimų gynimo maršas“ gali būti preliudija į dar vieną Lietuvoje atsirasiančią politinę partiją, Mykolo Romerio universiteto (MRU) politologė Rima Urbonaitė neslepia abejojanti tokiomis perspektyvomis“, – rašė autorius Benas Brunalas.

<...> „Pasak MRU dėstytojos, net jei tarp renginio organizatorių ir yra minčių iš „maršo“ išauginti dar vieną politinę partiją Lietuvoje, realybė bei dirva tokioms politinėms ambicijoms vargu ar yra palanki. Politinė partija, pažymi R. Urbonaitė, nėra vienkartinis darinys.

<...> Atsargiai R. Urbonaitė kalbėjo ir apie galimybes, kad „maršo“ iniciatoriai galėtų transformuotis į sėkmingus visuomeninius rinkimų komitetus. Jos teigimu, jei savivaldos rinkimuose būtų einama su idėjomis, kurias dabar dažnai kelia „Šeimos gynimo maršo“ iniciatoriai, vargu ar atsirastų pakankamas palaikymas.“

Sekmadienį Europos oro erdvėje įvyko negirdėtas įvykis: Baltarusija, sugalvojusi pretekstą, kad lėktuve yra sprogmuo, nutupdė iš Atėnų į Vilnių skridusį orlaivį, kuriame buvo 171 keleivis. Nusileidus lėktuvui, pasak liudininkų, keleiviai buvo išlaipinti iš lėktuvo, jų daiktai čia pat buvo patikrinti su tarnybiniais šunimis, visą laiką juos prižiūrėjo kareiviai su liemenėmis ir šalmais. Kai kurių keleivių kuprinės buvo visiškai iškraustytos.

Tačiau tikroji priverstinio nusileidimo Minske priežastis, pasak daugelio komentatorių, ta, jog iš Graikijos į Vilnių šiuo lėktuvu skrido vienas aršiausių diktatoriaus Aleksandro Lukašenkos režimo kritikų, portalo „Nexta“ ir daugelio kitų nepriklausomų baltarusiškų

*Nes tu sakei: „Per žemę mes praeinam
Tik vienąsyk, tai būkime tvirti!
Kieno gyvenimas bus panašus į sodrią dainą,
Tas nesutirps mirty.“*

Dėl ilgamečio Lenkijos lietuvių draugijos Ščecino skyriaus pirmininko Viktoro Buvelskio mirties liūdi bei šeimą ir artimuosius užjaučia

Lenkijos lietuvių draugija

informacinių kanalų redaktorius Ramanas Protasevičius, kuris Minske buvo sulaikytas ir vėliau į Lietuvą negrižo. Kartu skridusių žmonių pasakojimu, prieš pat Baltarusijos karriams jį išvežant nežinoma kryptimi, šalia buvusiems keleiviams R. Protasevičius pasakė: „Manęs laukia mirties bausmė“.

Anot portalo lrt.lt, Prezidentas G. Nausėda ir užsienio reikalų ministras Gabrielius Landsbergis tai pavadino valstybinio terorizmo aktu.

Pagal naujausią informaciją, kurią perteikė portalas lrt.lt, „Lietuvos Vyriausybė, reaguodama į įvykius Baltarusijoje, nusprendė drausti atvykti į Lietuvos oro uostus ir išvykti iš jų, jeigu skrydis vykdomas per Baltarusijos skrydžių informacijos regioną.

„Skrydžiai, kurie vyks per Baltarusijos skrydžių reguliavimo zoną, Lietuvoje nebus derinami“, – po Vyriausybės pasitarimo žurnalistams sakė premjerė Ingrida Šimonytė.

Šis draudimas, anot susisiekimo ministro Mariaus Skuodžio, turės įtakos maždaug 180 skrydžių per parą“.

Tačiau daugeliui kilo klausimas: kodėl lėktuvo, kuris buvo visai arti Lietuvos teritorijos ir, kaip pasakojo prie lango sėdėję žmonės, jau matėsi Vilnius, pilotai, jei ir buvo koks pavojus, pasirinko ne arčiau esančią Lietuvos sostinę, bet Minską. Apie tai portalui novayagazeta.ru savo versiją pateikė garsus Rusijos aviacijos

ekspertas Vadimas Lukaševičius. Pokalbį išvertė ir perteikė portalas delfi.lt. „Nurodymą leisti avariniu būdu gali duoti dispečeris. Ore esantis lėktuvas naudojami ekstrateritorinėmis teisėmis, ten galioja lėktuvo registracijos šalies įstatymai, tačiau, kol jis yra kitos valstybės oro erdvėje, jis privalo paisyti iš žemės gaunamų nurodymų.

<...> Jei lėktuve buvo sprogmuo, dvi minutės – ir tai jau būtų buvusi nebe Baltarusijos dispečerio problema, būtų tekę tvarkytis jo kolegai iš Lietuvos, spręsti lėktuvo, kuriame galimai yra sprogmuo, problemą. Šiuo atveju svarbiausias buvo ne Baltarusijos dispečeris, nes jo reikalavimas apsisukti ir skristi į Minsko oro uostą dėl sprogmens grėsmės akivaizdžiai nelogiškas.

Už viską, kas dedasi lėktuve, atsakingas būtent pirmasis pilotas. Jis vienintelis priima sprendimus. Tai griežta taisyklė. Ir kas turėjo nutikti, kad pilotas apsuko lėktuvą, kai iki Baltarusijos oro erdvės ribos buvo likę trisdešimt kilometrų...

<...> Likus dviem minutėms iki Baltarusijos ir Lietuvos sienos šalia „Ryanair“ lėktuvo atsirado naikintuvas. Ką jis ten darė, mes nežinome, to pilotai kol kas nepasakė. Ir ekipažas priima sprendimą keisti kryptį ir leidžiasi Minsko oro uoste. Mano siūloma versija – naikintuvas atliko kažkokį manevrą, pasiuntė kažkokį ženklą, kurį ekipažas suprato: tuoj mus numuš.“